

МУКА ЈЕ ТО!

(1)

Прича.

— Ник. Т. Јанковић. —

I.

Сва тројица као бјесомучни од претјеране радости утрчаше у собу и једновремено наслопивши се на стб, уздрмаше га, те се овај хтједе да превали, да га Стеван не задржа, викнувши раздражено:

— Јесте ли полудјели?!...

— А зашто?!... одврати Марко јетко. Што се брецаш?... Као да нам више треба? Види како је расклиматан, труо, прљав — да се човјек згади!... Не треба ми више... на гурну ногом, а стб се претури, а за њим полетјеше и Стева и Јаков... Ни ово не треба!... продужи, докопавши столицу, па је завитла кроз прозор, али га докопаше обојица:

— Јеси ли ти полудио?... викну Стеван. Имадосмо се пробости на ноге од стола. Срећом те су труле, иначе нам пукоше трбуси!... Све поломи, а још није сигуран, да је истина. Листу дај овамо!...

— Како да нијесам сигуран, браћо, кад сам својим очима видио. Памтим ја море број наше срећке боље но >оче-наш<. Наш број 30413 добио је 30.000 динара... И он им баци листу и срећку, коју извади из сандука; а ова двојица нервозно докопаше, гледајући час у листу вучења, час у срећку, а час се загледаху међу собом.

Најзад, једва од силног узбуђења узвикну Стеван:

— Баш истина!...

— Истина!... додаде Јаков подижући обрве, скупивши крајеве од усана, махнувши главом у лијево, загледајући

понова у листу и срећку, па му се сад учини, да је њихов број некако љепше и изразитије исписан; да је и он радостан што је њихова својина. — Шта сам оно ноћас сањао?!... продужи. Чини ми се ђавола. Виђи ти, молим те, како и ђаво предсказује срећу!...

— Срећа, те још каква!... продужи Стеван радосно. Одмах ћу дати оставку на практиканство! Нека га ђаво носи заједно с мојим сувим шефом, што ми душу извади!... Хе, како ће то изгледати, кад му изађем пред очи у новим хаљинама, са штапом и оставком исписаном на најфинијој хартији — туђом руком! Одмах ће ми искати коју хиљаду — и нудити указ. Али му не дам ништа... а указ ми не треба... Не дам, не дам!... и он махаше рукама, трескаше ногама, баш исто онако, како ће то и пред шефом да чини.

— Вала, ја не ћу ни да отказујем рад. Не ћу отићи, па квит! Чудиће се један и други дан — док им се не појавим у господским хаљинама у фијакеру — као господин. Платићу раденицима буре пива... Хе!... што ће ми завидјети. Само да ми је некако да могу лупити оног дебелог надзорника, за оно мување с лопатом!

— Не утекох ја више ни на »унд фарбу«!... Сад ћемо се поиграти!... Останеш брате без пара, па и на »ајц« бјегаш... То је грозан малер... Толике сам паре само због тога изгубио!... Али ћемо од сад другачије!... причаше Марко уједљиво.

Врата се отворише и на њима се појавише два блиједа испивена женска лика. Једној се још познаваше модрица од потоњег ударца мужевљева. Изгубио на карте, дошао пијан, па кад му је она плачући пребацила, он ципелом, па испод ока. Мало је требало па да остане ћорава. И сад преплашене обје ступише, па кад спазише све у нареду, претурен и сломљен сто, разглављену столицу и све по соби разбацано, оне преплашено погледаше једна у другу, па у њих, не смијући да их питају ништа, док Марко не узвикну:

— Шта сте опијемиле?... Смијте се!... вичите! скачите!... бацајте те дроњке са себе!... сад сте богате!... богате... и он отеже потоњу ријеч.

Оне их гледаху зачуђено; једва се Каја усуди да пита:

— Шта се то догодило?...

— Зар ти још не знаш?... довикну Стеван. Дођи овамо! Гледај!... и прво јој показа срећку... а гледај сад ово!... па јој показа листу вучења, и онда је упита: — Разумијеш ли сад?...

Али он не могаде даље да продужи, јер његове ријечи падоше као огањ у барут. Оне се чисто раздражише. Лице им се обасу руменилом, из очију избише погледи, за које се не знађаше да ли су израз весела или презирања на оно што постоји у њиховој кући. Оне се прво погледаше, па, као на некакав знак, јурнуше једна другој, вукући и цијепајући оне већ испијепане сукње; па дојурише до прозора, тргоше завјесе, и обје, заједно с дрветом о коме завјесе вишаху, треснуше о под; смијући се устадоше, па притрчаше простирци, газећи ногама и тјерајући је у ћошак да не гледају више те подеротине. Затим једногласно викнуше:

— Дајте сад новац!... Све ново да купујемо!

— Ала смо будале!... узвикну Стеван.

— Од радости га заборависмо!... додаде Марко.

— 'Оћемо ли сложено?... упита Јаков.

— Напријед марш!... командова Стеван, и они се ухватише за руке, па пјевајући изађоше из куће; а Каја и Џаја кликнуше весело, потрчаше једна другој у сусрет раширеним рукама, с узвиком:

— Сестро слатка!...

И протеже се један снажан загрљај, и затутњи соба од пољубаца, а кроз сузе радости отпочеше да стишавају своје јаде:

— Не ће нам се Марта више ругати!...

— Ни госпа Ленка шиљати старе капуте за мога мужа.

— О, срећне ли смо, сестро!...

— Па какву ћемо кућу узети!... Шта ми паде на ум?!

Одмах да купимо нову кућу!... Ко ће више стаповати у овој страћари?... Није прошла година, али то ништа не мари!... Платићемо све до краја године!... 30.000 динара, море!... Никад се то не може потрошити!... Никад!... Мука је то потрошити, па све да бацамо!... О, сестро слатка, срећне ли смо... Ко би се томе надао?!...

— Срећне!... викну Каја обливена сузама и паде јој на прса, и тад се у соби само чуло тихо уздисање, с протегнутим шапатам:

— Срећне!... Срећне!...

II.

Учинише по вољи женама и себи. Узеше другу кућу, ма да су се двоумили да је купе. Највише се томе противио Стеван, доказујући да ће им већи приход ићи трговином по е кућом.

Преселивши се у пов стан, они нијесу имали ништа друго да препосе до себе. Сав намјештај и покућство било је у таквом стању, да се није могло више ни гледати, а камо ли чувати. Јаков предлагаше да се то прода, његове приједлоге поткрепљаваше и Каја, али је Цаја била противна, сматрајући испод достојанства, да се бави »старом трговином«. И њихови разлози, њихови погледи на свијет и различита нагађања убједише остале, те драговољно раздијелише све што су имали, не задржавши ништа више, до Марко један пак карата. Сиротиња навалила са свих страна, разноси и рђавлачи, тек само чујеш како прсне по која боца или се растури стара, расклиматана столица.....

Кад је све било уредно и спремно у новој кући, онда се прво похваташе сви под руку и, корачајући поносито, дођоше до огледала, које поносито висаше при дувару, огрнуто танким, прозрачним мусулином. Прво погледаше сваки у себе, па онда редом један у другог, и тад им се отпочеше по лицу да развлаче таласасте колутићи од смијеха. Они са задовољством посматраху своје ликове у скупоцјеном огледалу. Ти им ликови изгледаху сад некако друкчији, љепши, отменији; чисто се не познаваху и стиђаху, не вјерујући да су то они. Дође им тако на један мах сумња, и они би да узвикну: »Јесмо ли то ми?!... па онда редом погледају један у другог, и кад се увјере, гледају се сами, поносећи се својом појавом.

Једва се одвојише од огледала. Посједаше на миндерлуке, застрте тешким пиротским ћилимима, и пуштајући густе ко-

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
В
Л
И
О
Т
Е
К
А

луте дима, гледаху како се шире и развлаче, баш као и њихова срећа.

— Кајеш ли се сад што си се удала за мене, Цајо? — упита је Марко некако поносито.

— Бога ти, што ме то питаш? — одговори Цаја увријеђено. Кад сам се ја кајала?!..

— Нема мјеста таком разговору сада — поче Стеван озбиљно. Имамо ми и о озбиљнијим стварима да се разговарамо. Видите браћо!.. па опљуну далеко на под, а Каја скочи, викнувши: Несрећо једна! — а он се зацрвени, па ипак продужи, док је Каја чистила упљувано мјесто: Ми морамо од сад отпочети другачије да живимо. Како ћемо — ја не знам; али знам, да морамо стари одбацити а узети нов, бољи. Морамо тражити друштво, људе равне нашем положају, од којих се не морамо стиђети. Зато сам мислио да вам кажем, да треба правити једну вечеру, па коју ћемо позвати пријатеље и познанике, као на насеље и прво домаће весеље.....

— Разумије се!.. пристајемо!.. викнуше сви у један глас.

— Чекајте, не нагните, ми смо сад богати. Наши су извори неисцрпни. Новаца имамо — свега имамо. Али сами не можемо живјети. А ја не желим да свијет каже, е смо се помели, ако смо се обогатили. Дакле, да правимо вечеру и позовемо... па обори главу, замисли се и тихо упита: А кога ћемо да позовемо?

— Рајка.... избаци Марко.

— Петра... у исти мах рече Јаков.

— Ја Марту...

— Ја Вају... у један мах рекоше и Каја и Цаја.

Стеван их гледаше попријеко и презриво. Шеташе замишљен, оборене главе, па се заустави пред њима и викну:

— Рајка коцкара, Петра амалина, Марту шваљу и Кају праљу!?!... Лијепо друштво!... Срам вас било!... Дуго се држасте на висини свога положаја! И послјије ћете тражити да вас свијет уважава и цијени?!... Како брзо заборависте што сте?

— Па кога ћемо звати?.. Кога ли то познајемо од ових виших, који би дошли?.. упита га Јаков.

Али он ћуташе. По очима, по лицу и по оним одсјечним корацама, видјело се, како се ужасно бори и мучи сам са собом, да нађе излаза овом мучном стању. И што се више мучи и напреже, све више муке на душу му пада. Ништа ново а добро да измисли. Кога ћу то да зовем? — запита се он. Старо друштво више није за њега, он се већ од њега одвојио, избрисао га из мисли, срца; он је у свијету томе оставио празнину за друге, нове и боље; њима, старим друговима, више се не јавља, не гледа их, њихов поздрав га само потсјети са чуђењем и осјећајем стида на нешто старо, познато, чега се он сјећа с гнушањем и презирањем, и тад се отегне једно дуго: А... а!... а!... ти си!... па му окреће леђа и одлази. Тако је све старе познанике одагнао од себе и, како је до сад био заузет послом око премјештаја и намјештаја куће, набавке ствари и хаљина, он није ни примијетио да никога новог нашао није, да је остао сам, и ова га мисао сад отпоче да мучи. То су му исто и браћа радила, он то зна, он их је на то учио, али се није као ни за себе сјетио, да их научи, како ће да траже ново друштво.

Он видје провалу пред собом. Он ту провалу не може сад тако лако да прескочи. Дакле, мора сад нешто друго да отпочне, да стекне познанство, и тад да прави вечеру. А то зна, да се познанство најлакше прави радом, и зато отпоче:

— Браћо, ми никога немамо. Ми нијесмо мислили до сад ништа о животу. 'Оћемо вечеру — а кога ћемо да зовемо и кога познајемо, реците ми!...

Браћа се погледаше испитујући, не одговоривши ништа.

— Дакле, и сами видите — продужи он — да је то бесмислено и немогуће. Ми се морамо с киме упознати. А упознаћемо се радом. А и иначе, новац се помиче из руку, па треба све то да се надокнади, што је потрошено. Зато да се договоримо, шта да радимо. Говори ти Марко!

Марко се накашља, погледа их значајно све редом, па рече:

— Ја бих да ми даш двије-три хиљаде, па ако ти на 'фарблу' за двије три ноћи не зарадим десет — пљуни ми у очи!...

— С твојим дијелом можеш радити шта 'оћеш, само кад све изгубиш, не ишти од нас. Говори ти Јакове, шта мислиш?...

— Ја брате... ја бих узео на контрат један километар пута што се ради и на ком сам ја радио. Ту је велика и сигурна добит, нема да се рескира као на фарблу, послије, ја сам ту вјешт!...

— Не допада ми се ни то. Ја мислим да тргујемо. Ја сам то радио и прије но што сам се примио државне службе.

— Па опет да банкротираш — упаде му Марко у ријеч.

— Ђут'!... викну Стеван. Не знаш ти ништа. Нема тога рада, у ком човјек може бити сигуран од пропасти. Несрећа је хтјела, па смо сви били пропалице; срећи се сад прохтјело, па смо опет постали људи. Озбиљно вам кажем, отпочећемо трговином. Ту можемо сви троје да радимо. Ја ћу куповати робу, Јаков продавати, а Марко да тражи купце и купи вересију. Ко не ће, нека каже, па ћу му дати његов дио, и нек тад чини што му је воља, само ако пропадне, нека се не жали ни на ког и нека не тражи ништа више, јер не ће добити.

Нико се не успротиви, свима се допаде овај приједлог, нарочито Марку. Он им свечано обећа и закле се на њихов захтјев, да не ће играти карата; а у себи се радоваше што ће он имати највише добити — од карата.

И тад, у мјесто да зову пријатеље и познанике на вечеру, они се сами частеше и веселише, у новој кући, пред почетком новог рада.

(Свршиће се).

USTRIŠCI IZ SHAKESPEARE-A.

(5)

— Antun Krespi. —

Napisati *resumé* „Romeja i Julije“ bila bi uvrjeda za koju mu drago čitalačku publiku: ufam se, i za našu. Izostaje dakle obični uvod. I jednako cijenim, da je izlišno analizovat i ovaj dramat s jestetičke i jetičke strane, jer je čitalac toliko puta o njemu čuo govoriti, toliko ga je puta pročitao, toliko ga je puta u teatru vidio, da je o njemu, za cijelo, već stučio sebi pojam. Kakav god ovaj bio, dobar je, jer, ako isto, a ono po čisto „lubav“ svak shvata i ima pravo da shvata na svoj način.

Ne ću da potańe prozborim ni o prevedenoj Pojavi, pokle se ona broji među onijem premisama, koje, kad ih pred kijem spomenete, imaju vazda za prehodnika stereotipnu frazu: „kako Vi to dobro znate“. To više će se čitalac čuditi, kad ugleda ono mnoštvo biležaka. Što ih toliko ima, znači, da je ta Pojava za prevodioca „tvrd orah“, i ništa drugo. Trudnoća nije ovdje toliko u samome prijevodu, koliko u tehnici, a najpače u do-tjeranom pretočeńu jestetike. Prvo: ima dosta rimanih stihova; drugo: riječi su na mnogo mjesta izgovorom onomatopeje; treće: često zvuk fraze odgovara čustvu; i, napokon, stihovi su gdje-gdje kadencom prava melodija. To sve, naravski, govorim o matici. Prevodilac, koji hoće da pretoči takvo pjesničko re-mek-djelo, kao što je ovo, i nek je uvjeren da se ne će dovi-nuti matińinoj savršenosti, a 'no će se dajbudi promučiti, da ne bi kakvijem „Misstonem“ razbio harmoniju. Jer prijevode „Romeja i Julije“ nema da presudi *razbor* kritičara, već *uho* i *čustvo*. Koliko je god to na oko paradoksalno, ipak je tako.

Iz ovo malo riječi mnim, da će čitalac iscrpsti naputak, kako ima čitati i kako ima prosuditi ovaj dramat. Uvidjeće prema tome i sam, da će mu, ako igdje, ama zanago u ovom ustrišku, bileške pokvariti i slast i utjesak, što bi, možda, od prijevoda dobio. Nek ih dakle mine: pojezija i kritika nijesu nikad šetnidrugovi bili.

Iz „ROMEA I JULIJE“.

Čin III. — Pojava VII.

Julijina kljet.

[Romej i Julija].

- Julija. Zar ćeš iti? Zora još ne rudi.
To je slavuj, a ne ševa bila,
Što je plaho tvoje uho štaklo.
Noću pjeva onamo na šipku:
Vjeruj, dušo, to je slavuj bio.¹⁾
- Romej. To je ševa, vjesnik jutra, bila,
A ne slavuj. Gle' onamo, dušo,
Nenavidnu brazdu, što se svila
Na istoku rubom uz oblake.²⁾
Jur su notne dogorjele sv'jeće,
A veseli danak ispeo se
Na vrh prstâ bilom tmušnih brda;³⁾
Pa ja moram iti i živjeti,
Ili ovdje ostat i umr'jeti.⁴⁾
- Julija. Ona svjetlost nije svjetlost dana,
Znam ja, znadem: to je neki sijaj,
Štono sunce od sebe izbija.

¹⁾ Nijemac izostavlja *love* (ľubav, duša).

²⁾ *The severing clouds* nije dotjerano: *der frühe Wolken*, nego: *oblaci koji razlučuju*; biva: pošto je već zora zabijelila, s toga oblaci na istoku oskaču iz magle: vidi im se rub. „Rubom uz oblake“ pogada dakle matičin smisao. -- I u Ruskonija je slobodno: *cominciano ad imbiancar l' oriente*.

³⁾ *Stands tiptoe on the misty mountain's tops* (stoji na vrh prstâ od noga na vrhuncima maglovitijeh gora), biva: dan se ispeo na gorske vrhunce i tu stoji *na vrh prstâ od noga* (to pet poertanijeh riječi govori se ingleski jednom ciglom riječju: *tiptoe!*). Ova pjesnička figura regbi da je homerska, toliko nevine plastičnosti ima u njoj. -- Njemački prijevod nije mnogo tačan: *Der muntre Tag erklimmt die dunst'gen Höhen*. Ne budi to za čudo, jer je prevodilac zbio u jedan stih, što je Šekspir u stihu i pô rekao! -- Ruskonij: *e lievemente librandosi, pare in procinto di stanciarci sulla terra*. To je ukusno doista, ali odviše razvučeno za ciglu riječ *tiptoe*.

⁴⁾ Ovaj je stih njemački dosta nesklapno preveden, nesklapno -- naravski -- prema matičnoj jedrini: *I must be gone and live, or stay and die* (ja moram otit i živjeti, ili ostati i umrijeti). -- *Nur Eile rettet mich, Verzug ist Tod*. Tome je kriva nužda stiha.

A da tebi noćas zublju nosi,
Da ti sv'jetli putem u Mantovu;
S toga jošter ostani koj' časak;
Nije tr'jeba tako brzo iti.

Romej. Nek me jame, nek mi glavu srube,
Budi tako, kad je voļa tvoja.
R'jeću i ja: što s' onamo rudi,¹⁾
Ono nije da je ōko jutra,
Već je bl'jeda zraka s Lune lica,
Nit' je ono ševa, čije grlo
Više naših razl'jega se glava²⁾
Gore ū vis nebeskijem svodom.
Ja i volim ostat nego iti:³⁾
Smrt nek dode, u dobri čas doć' će,⁴⁾
Kad Julija samo tako hoće. —
Ded se, dušo, razgovaraj sa mnom;
Još ne sviće danak.

Julija.

Sviće, sviće!
Bjež' odovle! izmiči! poteci!
To je ševa, što hrapavo pjeva,
Štono kriči kr'jestećim neskladom
I onako neugodno pišti.
I još vele, ševa slatko poje!
Al' ne ova: rastavlja nas dvoje.⁵⁾
Kažu, ševa i puhača gadna

¹⁾ Nijemac izostavlja *I'll say* (ja ću reći).

²⁾ A Talijanac izostavlja: „više našijeh glava“.

³⁾ Nije ni ovaj stih u Šlegela jestetički ravan matici: *I have more care to stay, then will to go* znači ono što sam preveo, dok je to u Nijemca: *Ich bleibe gern; zum Gehn bin ich verdrossen*. — I tu je kriva nužda stiha.

⁴⁾ *Come death, and welcome* (dodi, smrti, i dobro došla). Nijemac izostavlja prvi dio usklika: *Willkommen Tod!* To je od dvogube nužde: stiha i slika. — Talijanac prevodi drugi dio: *quando le aggrada*.

⁵⁾ Ruskoni je krivo shvatio smisao ovijeh dvaju stihova, zaveden valda riječju *division*, koja obično znači *rastavljanje*, a rijetko, kao ovdje, *akorad, notu*. Ingleski je doslovce: neki vele, da ševa čini slatke note (*division*); ova ne čini tako: ona rastavlja (*divideth*) nas. U njeга je: Oh! v'ha chi afferma che l'allodola presiede alle dolci *separazioni*; ma questa che ne *divide* è ben *separazione* crudele! — U Nijemca je tačno.

Da trampiše među sobom oči;
 O! sad znadem da trampiše i glas;¹⁾
 Jer taj glas je, što rastavlja plaho
 Ruke naše, što t' odovlen goni,
 Pozivjući danak na ustanak.
 O, sad idi! Dan je sve zračniji.

Romej. Dan zračniji — a naš jad mračniji.²⁾

[Ulazi doji]a].

¹⁾ Ovdje je nemački prijevod pogriješen u smislu. To je do starijega teksta. Ali mi je za čudo, da se je i u naj novijem izdanju (g. 1891.), savjesno popravljenom od „deutsche Shakespeare-Gesellschaft“, ta pogreška mogla potkrasti. — *O! now I wot they have changed voices too* (o! sad ja znam, one su zamijenile glasove također). Radi se o poertanoj riječi *wot*: da li je to *wot* (znam) ili je *would* (htio bih). Jer ima tekstá sa *wot*, a ima ih i sa *would*. Prije no se za jedan odlučimo, opaziću ovo: Poznato je da su u žabe oči lijepe, dok su u ševe ružne. Zato prosti narod (u Ingleskoj) veli, *da su ševa i žaba izmijenile oči*. To isto govori i Romejeva žuba:

Kažu, žaba i puhača gadna
 Da trampiše među sobom oči.

Ali čemu bi Julija *žežela* (*would*), da ševa i žaba zamijene uzajamno i glas? (Kako je baš u Nijemca: *Die Lerche, sagt man, wechselt mit der Kröte die Augen: möchte sie doch auch die Stimmeln!*). Ne samo što nema tome nikakvoga razloga, već bi to donekle bila pleonazmička figura, i ne lijepa, zajsto. Tā Julija je već rekla:

To je ševa, što hrapavo pjeva,
 Štono kriči kr'ješćećim neskladom
 I onako neugodno pišti.

I Julija je imala razloga za to. Nije li prema tome naravno da pristavi poslije:

Kažu, ševa i puhača gadna
 Da trampiše među sobom oči;
 O! sad *znadem* (*wot*), da trampiše i glas.

Biva: ta ševa, koja nam svojijem pijevom daje znak, da nam je red dijeliti se, pjeva tako hrapavo i neskladno, e sad *razumijem* (*wot*), da su ševa i žaba zamijenile ne samo oči, već i glas. — Ruskoni je ovdje šest stihova izostavio!

²⁾ Ni ovdje nije Nijemac do kraja jestetički tačno preveo:

Jul. O! now be gone: more light and light it grows.
Rom. More light and light? — more dark and dark our woes.
 (Julija. O! sad idi: svjetlije i svjetlije biva.
 Romej. Svjetlije i svjetlije? — tamnije i tamnije naše boli).

Julija svršuje komparativom; istijem komparativom počinje i Romej, a dokončava drugijem, koji je i jestetički i leksikalni oksimoron. Slikom pak, koji ova dva stiha veže, lepota im još jače oskače. Za to je nemački prijevod slab:

Jul. Stets hell und heller wird 's: wir müssen scheiden.
Rom. Hell? Dunkler stets und dunkler unsre Leiden.

Tome je očito slik kriv. — U Ruskonija je još gore: *Giul. ohimè! spunta il di. Rom. Sì, la luce cresce . . . e con essa le tenebre dei nostri cuori.*

- Dojila. Gospodice!
- Julija. Bábe!
- Dojila. Gospa mati
- Eto ide u Vašu odaju.
- Svanulo se. Oprenz i pazite!)
- [Odlazi dojila]
- Julija [otvara prozor]. Tad, prozore, danak nek unide,
A moj život vani nek izide.
- Romej. S bogom! s bogom! Još cjelov, pa sidoh.
[Romej silazi niz prozor]
- Julija. [na prozoru, gleda ga gdje silazi]
Zar li tako ode? Joj! Ljubavi!
Gospodaru! Prijate!u! Mužu!?)
No ja moram čut od tebe glasa
Svakog dana po na svaku uru,
Jer u času ima sila danâ.
Avaj meni! računajuć tako,
Ja ću mnogo u godinam biti,
Dok ugledam svog Romeja opet.
- Romej [vani]. S bogom, dušo! Ne će zgoda proći,
Da moj pozdrav ne će tebi doći.
- Julija. Zar li c'jeniš, da ćemo se vidjet?

!) Ovaj je stih Nijemac sasma slobodno preveo, što je kod tako savjesna prevodioca vrlo neobičan pojav. *The day is broke; be wary, look about* (dan je svanuo; budite oprezni, pazite!) = *Seid auf der Hut; schon regt man sich im Hause.* — I tome je kriva nužda stiha.

?) *Rom.* Farewell, farewell! one kiss, and I'll descend!
Jul. Art thou gone so? love, lord! ay, husband, friend!

(*Rom.* S bogom, s bogom! jedan ljubac i ja ću sîti.

Jul. Zar si tako otišao? Ljubavi! gospodaru! jao! mužu! prijate!u!)

Rom. Ich steig hinab: lass dich noch einmal küssen.

Jul. Freund! Gatte! Trauter! bist du mir entrissen?

Nije toliko da se zamjeri Šlegelu, što je ovdje izostavio nekoliko riječi: *ay, lord* i ona dva *farewell* (jedan je dajbudi valjalo prevesti), već je red prigovoriti mu, što je *art thou gone so?* onako slabo preveo: *bist du mir entrissen?* Jer: „zar si tako otišao?“ znači: „čekaj: nijesam ti još sve rekla.“ I zbiļa, odma po tome, Julija napominje Romeju, da joj, za Boga, svake ure javi što je od nega. A u „bist du mir entrissen“ to se ne može razumjeti. I toj je grešci tehnička nužda kriva, pošto su ova dva stiha rimana. Ja sam taj slik izostavio, da ne nagrdim ili smisao ili jezik.

Romej.

Ne dvoumim, i te mūke, kašūe,
Biće nama slatkim razgovorom.

Julija.

O moj Bože! A u meni duša
Sve mi nešto naslućuje nà zlo;
Činiš mi se, sada kad si dole,
Da si mrtvac u ponoru groba:
Il' me oko vara il' si blijed.

Romej.

I vjeruj mi, lubo, tako isto¹⁾
Ti se vidiš i na moje oči.
Suhà skrb je, što nam krvcu pije. —²⁾
S bogom, s bogom!³⁾

[Odlazi].

¹⁾ I Nijemac i Talijanac izostavljaju *trust me* (vjeruj mi).

²⁾ Nijemac izostavlja *dry* (suh).

³⁾ Po jednijem tekstima ovdje svršuje Pojava VII., a po drugijem slijedi naprijed Pojava V.

МУДРЕ ИЗРЕКЕ.

— X. —

Иште свијет неко дјејствије,
Дужност рађа неко попечење,
Обрана је с животом скопчана.
Све природа снабдјева оружјем
Против неке необузне силе,
Против нужде, против недовољства.
Оштро осје обрањује класје,
Трње ружу брани очупати,
Зубова је туште изоштрила
И рогова туште зашиљала;
Коре, крила и брзину ногà,
И цијели ови беспоречи
По поретку некеме сљедују.
Над свом овом грдном мјешавином
Опет умна сила торжествује,
Не пушта је да је зло побједи,
Искру гаси, а змију у главу.

Његош.

SITNICE IZ DUBROVAČKE PROŠLOSTI.

(9)

— A. Vučetić. —

Gospar Miho poklisar s haračem u Svetom Jakubu.

Kad bješe knezom dubrovačkim Đore Palmotić, 7. ve-lače 1670.¹⁾, t. j. tri godine iza trešnje, Gospar Miho ** bi iza-brat u vijeću moženikâ za poklisara s haračem turskomu caru. Ńegov drug bješe gospar Brna Sorgo. Te godine 22. aprila, kad bješe knezom Maroje Nikolićin Gučetić, raspravljalo se opet jedno pitaње o ovom poslanstvu; napokon 24. aprila i 28. istoga odlučilo se o odlasku poslanikâ u Carigrad. Kako se vidi, pitaње poslanstva, a nada sve ono za harač u Carigrad, vijeće moženikâ nije rješavalo naglo, nego se povraćalo više puta na stvar. To je toliko istina, da gospar Miho nije bio još otišao put Carigrada dne 27. maja, a nije po prilici ni do 16. juna. Poslanstva u Carigrad bjehu najznamenitija za republiku, jer između Dubrovnika i turskoga carstva postojahu osobite veze, što je Dubrovnik bio pod turskom zaštitom i što je po-lazak poslanikâ u Carigrad bio spojen s mnogovrsnijem pita-њima, kao što su bile osobite prilike turskijeh zemalja, pogibao od kuge, lična obezbijedenost poslanikâ, mnogostručne trgovačke veze sa zemljama turskoga carstva, poslovi dubrovačkim naseobina po Balkanskom poluostrvu, posao novaca za harač, za carine i darove, spravlaње raznovrsnijeh pisama i isprava i sa-kuplaње ljudi, koji bi pratili poslanike. S toga odlazak posla-nikâ ne samo što je visio o izvršeću tjih preprava, nego su ga još obavljali najsvečanije, što se nije obično radilo prigodom drugijeh poslanstava. Ako se usporedi kakvo drugo poslanstvo, n. pr. za Mletke, s kojijem poslanstvom za Carigrad, odmah će se primijetiti razlika. Uzmimo poslanstvo Miha Sorga u Mletke god. 1635. Ńega izaberu tek 23. marta, a on otide put Mletaka već 23. aprila i. g.,²⁾ kako se vidi iz Ńегоva izvješća. Marin

¹⁾ Iz državnijeh zapisa rep. dubr.

²⁾ Upor. Lokrum i odnošaji Dubr. s Ml. XVII. v. iz izvještaja posl. M Sorga. 1889. Pretner.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Marojičin Kaboga bi nasuprot izabrat za Carigrad 16. aprila 1706. a otide s Pločâ preko Brgata na poslanstvo tek 13. jula; dakle nakon tri mjeseca.¹⁾

Rekosmo da i odlazak poslanikâ u Carigrad bješe svečan, a to i prije i poslije trešnje. Osamnaestoga vijeka uredi se iznova svečanost odlaska, a kakva se činaše u doba trešnje, to nam živo pripovijeda Palmotić u „Dubrovniku Ponovlenu“. Njegovo je pripovijedañe istinito, jer ne samo što se slaže s onim što znamo o tom, nego još što je sam Palmotić bio poslanik u Carigradu za velike trešnje.

Po uređenu običaju, ili kako Palmotić kaže, *po zakonu starom*, poslanici bi izašli iz grada nekoliko dana prije no što bi otputovali za Carigrad i nastanili bi se na Pločama u kakvoj kući, možda kadgod i u manastiru Sv. Jakoba. Tada više ne bi smjeli u grad. Gospar Miho sa svojijem drugom Sorgom bješe na Pločama već 27. maja, a jamačno i prije, i nalažaaše se te večeri u manastiru. Red odlaska put Ploča bio je po prilici u malo riječi ovako. Ako su poslanici stanovali na Konalu, onaj dan odlaska na Ploče, svi oni, koji su imali pratiti poslanike, t. j. dragoman, pop, trgovci, jañičari, kramari, dvorani i drugi, otpratili bi mladega poslanika do kuće starijega, te bi svi zajedno u grad pred „Dvor“. Pred „Dvorom“, pod svodovima na kamenijem sjedištima, čekahu skupljena vlastela. Pred „Dvorom“ bi im se poslanici poklonili a vlastela bi im odali poštu. Poslanicima bi se pridružili još drugi dvorani, te bi svi pošli na Ploče do kuće, koju su bili odabrali poslanici, i tu bi ovi stanovali, čekajući da ih vlada otpremi. Kad bi primili harač, druge novce, darove i pisma, tada bi otputovali.

Palmotić na koncu VIII. pj. opisuje svečanost odlaska na Ploče, a još lepše odlazak preko Brgata u Carigrad na početku IX. pjevaña. Svečanost odlaska gospara Miha i ñegova druga put Pločâ bješe se već ovršila prije 27. maja; Palmotić taj dio svečanosti ovako opisuje:

214. Ali bivši došo veće
Dan udesni i čestiti,
Da u družbi blage sreće
Oni iz grada budu iziti;

215. Skupiše se svi dvorani
Zaedno s bojnim jañičari,
I dragoman vrjedni i znani
S redovnikom i s kramari;

¹⁾ Upor. L. Vojnović. Zapisci Kaboge. Srpska Št. A. Pasarića. Dubr. 1900.

216. Tere s mnoštvom od putnika,
Kî u tursku zemlju idahu,
Gdje bogatstva prem velika
S trgovinom dobivahu,
217. Neka u mnogoj slavi i doci
Svu gospodu služe i dvore,
Otidoše svikolici
U Bunića tad prid dvore.
218. Otkli zaedno s nîm opeta
K Jakimiru idu i hode,*)
Ljubležljivo kî ih sreta
I u kobi dobre zgrade.
219. Ter svi tako sadruženi
S Konala se uputiše,
Gdje svakomu stan ljubjeni
U to doba jošter biše.
220. U grad s Pilâ tiho ulaze,
Neka iz grada budu iziti
Po Zakonu starom, da se
Na put budu opraviti.
221. Vidjet ih je četa mnoga,
Svak u lijepom jezdi redu
Vrhu koña junačkoga,
Sreću noseć u pogledu.
222. Dva plemića gospodita
U toj družbi suncem sjaju,
I lica su ponosita
Koñe ohole čim vladaju.
223. Koñe, kî su obuzdani
Zlatnom uzdom i bogatom,
Kiem pokrovci jesu tkani
U l'jep način suh'jem zlatom.
224. Janičari put im čine
U velikoj službi i sc'jeni,
I od ostale sve družine
Dvoreni su i sl'jedeni;
225. Svione st'jege kê nošahu
Dva koñika u radosti,
Blagi vjetri rastvorahu
U drag način l'jepo dosti.
226. Ter u igri te razblude
Nariçahu poklisarom,
Da će smirit sej požude
Prid otmansk'jem siln'jem carom.
227. Oni tako l'jepo jezde
U načinu gospodskomu,
Sjajuć kako dvije zv'ezde
Gori u poļu nebeskomu.
228. Put ih sreta odasvudi,
Sniženo im ter se klaña,
I svaka im dobra žudi,
Držeć u nîm sva ufaña.
229. Ali bivši dojezdili
Kod pristoļa visokoga,
Gdje vladaoci izredili
Vrh mjesta se bjehu toga;
230. Poklisara dva sniženo
Prid gospodu pristupiše,
Ter se s koña umijeno
Redom svjema pokloniše;
231. Gdje hvaļen'jem načinima
Primiše opet sv'jetle časti,
Čim gospoda daše nîma
Na običajnu svoje oblasti.
232. Tu gospodski još dvorani
S dvornom službom nîih sretoše,
Ter među in'jem izabrani
S nîma na dvor otidoše.
233. Družeci ih dokle zaedno
Svi na Ploče dojahaše,
Gdje oni sebi stañe vr'jedno
L'jepu u dvoru izabraše;

234. Čekajuć blagajnici
Tu s haračem dokli dodu,
Da u gospodskoj sv'jetloj doci
Određeni na put podu.

VIII. Pjev.

Poslanici dakle su bili već izašli svečano iz grada i nalažahu se u manastiru Sv. Jakoba dne 27. maja. Gospar Miho bješe potomak jednog od Svetojakopskijeh kaluđera, slavna naukom, koji bješe odavna preminuo i kojega i današnji Dubrovčani s velikijem štovañem spomiñu. Za večer 27. maja poslanici bjehu pozvali na večeru trojicu vlastele t. j. gospara

*) t. j. Palmotiću.

Frana Tudizića, gospara Điva Karla Sorga i popa Dum Mata Getaldića. Biće se blagovalo po svoj prilici u jednoj od četiri sobe pri zemlji, koje gledaju put Lokruma. Večera bješe začinjena ugodnijem razgovorima i duhovitijem dosjetcama. Na jednom će Dum Mato Getaldić ili ozbiljno ili u rugu gosparu Mihi: „Gospodo, da smo vam priporučeni; sad vi tamo idete.“ — Gospar Miho odvrati, da mu se ne treba preporučiti, jer je pop. Iza nevine popove primjedbe, gospar mu Đivo odvrati: „O faresti come tuo cugino, che si è sfratato?“ (Ili bi učinio, kao rođak ti, koji se raskaluderio?). Kad mu Getaldić, smjerajući na njegovu možda nepristojnu ženidbu, odgovori, da to ne bi bila nikakva sramota, samo kad se ne bi oženio, gdje nije pristojno, gospar Miho počme prijetiti. Odnoseći se na prijetnju, Getaldić osiječe i reče: „Kad bi bilo, i ja bi' na drugi način“. Gospar Miho plane od jeda, zgrabi jedan svijećak, baci ga na popa i rani ga poviše oka i ispod nosa. To se dakako ne dogodi tiho, jer sada odmah dotrče u sobu oci kaluderi, to jest posmrtna u Isusu braća onoga glasovitoga kaludera, koji je bio jedan od predaka gospara Miha, te iz usta popa Getaldića čuju, što njegov potomak bješe učinio u samostanu, jer ih pop dočeka riječima: „Vidite li, što mi je ovi mahnitac učinio?“

Ovako ponašanje bješe osobito nedično za gospara Miha, jer on, potomak onoga slavnoga kaludera, bješe počinio prestupak uprav u mjestu, gdje je pokojnik živio i gdje su mu možda mrtve kosti ležale, jer je gospar Miho bio u osobito nežnom položaju kao poslanik pred turskijem carem i jer je Getaldić bio njegov gost, a kao pop imao je zaštitu kod nadbiskupske vlasti. Sreća za gospara Miha, što je nakon pet dana dao popu pristojnu zadovolštinu. Malo vijeće o prestupku vodilo je pravdu dne 12. juna, a vijeće molenikâ, komu je stvar ustupljena, raspravljalo je o njoj u svojijem sastancima od 16. i 17. juna. Taj dan završi se posao bez osude zbog zadovolštine, koja primiri popa.

FRANCESCO PETRARCA.

(20. julija 1304. — 19. julija 1374.).

— Dr. Torkvato. —

Šesta stogodišnica od rođenja pjesnika Laure, koju je Italija nazad malo proslavila, a osobito grad Arezzo, pružila je prigodu, da se u književnom svijetu pomnože djela o neumrlome pjesniku i njegovo ime zaokruži novom aureolom.

Dok su gotovo sve evropske novine i smotre ovom prilikom posvetile svoje stupce velikome pjesniku, cijenimo da ne će biti od štete, ako i čitaocima „Srda“ u kratkim potezima predstavimo rad nežnoga pjesnika, kome Italija duguje svoj književni preporod.

Petrarka se rodio u Arecu na 20. julija 1304., a proživio je dvije potošne trećine četrnaestoga vijeka. Njegovo se doba razlikuje sasama od dobe pjesnika Božanstvene Komedije. Pape, s Klementom V., bijahu prenijeli svoje sjelo iz Rima u Aviñon (1305-1377). Carstvo je padalo u Italiji, i pokušaj Ariga VII. da ga spase, nije uspio, jer mu se opriješe Fjorentinci; pa ni sam Ludvik Bavarski u tome nije bio sretniji. Gvelfi se učvrstiše pomoću Firence i Roberta, kraja napulškoga. U Milanu se vodila borba između Torijevaca i Viskontijevaca, dok ovi ne pobijediše i uspeše se na vladu, a svršetkom vijeka u malo a da Gian Galeazzo nije postao vladarem cijele Italije. Ferarom upravljahu markizi d' Este, u Veroni Scaligeri. Uzalud Gualtieri pokuša u Firenci zavladatai, jer bi potučen (1343), plemstvo poniženo, a puk i bogati trgovci podigoše se, prepravivši malo po malo zemljište Medičijevu gospodstvu. Genova i Mleci vojevahu za prvjenstvo; Mleci nadjačaše, svoje kopnene granice proširiše i malo po malo stvoriše mletačku kopnenu državu; pa ni savojska grofovija nije zaostala.

U sedmoj godini iz Areca preseli se Petrarka s roditeljima u Pizu, zatim u Aviñon, a odatle u Montpellier i Boloñu, gdje je izučavao pravne nauke. Povrati se opet u Aviñon, i odabrago drugom domovinom iza Firence; ovdje se srete s Madonom Laurom, koja je kasnije postala glavni predmet njegove pjesme. Da se bolje izобрази, preduze razna putovanja po Francuskoj,

Nemačkoj i Italiji. Prisni je bio prijatelj Ivana, Jakoba i Stjepana Colonna, rimskih plemića, Roberta d' Anjou, kralja napuljskoga, Correggia u Parmi, Visconti-a u Milanu, Karla IV. i Klementa VI. Na 6. aprila 1348., umre u Aviñonu njegova Laura; ova ga je vijest zatekla u Parmi. Kada je god. 1350. polazio za Rim, u Firenci se upozna s Bokačom, koji mu je godinu kasnije predao dekret republike, u kome mu nudi stolicu na velikoj školi i obećaje mu povratiti sva zaplijena očina dobra. Malo godina zatim ostavi za uvijek Francusku, te je većinom stanovao u Milanu kod Viskontija, pa u Mlecima i Padovi, a napokon se nastani u Arquà, gradiću na Euganejskim brežulcima. Istrošen godinama, naukom i pokorom, nenađano umrije 19. julija 1374. u 70. godini. Na njegovu grobu bio je urezan ovaj natpis:

Frigida Francisci lapis hic tegit ossa Petrarcae.
 Suscipe virgo parens animam, sate virgine parce;
 Fessaq; jam terris coeli requiescat in arce.

Da se dobije prava slika ovoga velikoga pjesnika, treba ga promatrati kao učeñaka u opće, kao historičara i napokon kao pjesnika. Otkada Italija posta plijenom varvarâ, bješe pala, kako je svakome poznato, u najveće neznanstvo; mnogi odlični umovi bijahu se stavili na posao da je preporode, ali, na žalost, njihov je trud ostao bezuspješan, jer nijesu imali sve ono što je neophodno potrebno za upoznavanje prave lepote, te ne umjedoše da je drugima prikažu i čine zavoleti. Za ovaj se posao zahtijevao čovjek poletna genija, izvanredna takta, uzvišena duha i širokih ideja, a takav je upravo bio Petrarka. On, upućen dobro u sve znanosti, u koliko se u njegovo doba moglo, zaduben u nauku, odmah je opazio, koliko su se tadañi naučeñaci bili udaljili od prave staze preporoda, i u kojoj je mjeri neznanje zahvatilo maha. Uvjeren da se književnost i znanost mogu jedino preporoditi proučavanjem starijih grčkih i rimskih pisaca, vas se bacio na to polje i stao istraživati sve moguće spise učene starine, ne žaleći ni troškova ni truda da ih nabavi, a kasnije ih i objelodani na korist opću. Pretražio je u tu svrhu svaki kutić privatnih zgrada, osamljenih samostana i zaboravljenih, prašinom prekritih biblioteka, i tim je načinom

uspio naći djela nekih starih pisaca, prije nepoznata ili barem nepotpuno sačuvana. Petrarca se nije samo zadovoljio radom, kao na žalost mnogi danas, oko sakuplaña kñiga, t. j. on nije samo gledao, kako bi ogromno staro kniževno blago uredio u fine police, da rese sobe i udovole ispraznoj taštini, već je velikim zanosom pregao, da se s ñima upozna; te ih bileškama popraćao i pogreške ispravljao, a, što je najvažnije, nastojao je nekom finom, za ono vrijeme gotovo nepoznatom kritikom uspostaviti i razlučiti prava pišćeva djela od podmetnutih. No on se nije zadovoljavao samo svojim istraživañem, već je neprestano poticao i prijatele, da se odadu važnom ovom poslu; kodeksi su mu stizali iz Francuske, Špañolske, Engleske, Ñemačke, pa napokon i iz Grčke, za koje se do onda nije gotovo ni znalo. Ovdje se ne zaustavi neumorni trud Petrarčin, da uskrisi staru kniževnost; jer osim na kñige, on svrati pažñu i na razne spomenike staroga doba.

Lijepo ga je bilo vidjeti, vele ñegovi suvremenici, gdje trći i istražuje ne bi li na kakvoj staroj zgradi otkrio kakav važan fragmenat, kakav kip ili natpis; gdje kupuje idole, novee i rezbarije, a može se slobodno kazati, da je on prvi pobudio zanos za ovom strukom. Nije se dakle čuditi, da je ovaki čovjek, upoznavši se s djelima starijih pisaca i neprestano proučavajući ih, shvatio svu ñihovu lepotu, pronikao sve one duboke ideje i prisvojio ñihov stil. Tadañi je svijet s nekim čuđeñem gledao ovoga talijanskoga veleuma, koji je prvi poslije kniževne dekadence na zapadu stao pisati starom latinskom elegancijom i svrnuo pažñu izobraženoga svijeta na klasike grčke i rimske. Djela Petrarke bjehu stekla ugleda u cijeloj izobraženoj Evropi, te se stadoše čitati i van Italije, a, što je najvažnije, ñihovo čitañe pobudi zanos i kod ostalih naroda za starim klasicizmom, te i drugi stadoše revno istraživati djela starih pisaca, koja otrag nekoliko samih godina bijahu gotovo zaboravljena. Dosta je reći, da pored svega zauzimaña jednoga vladara, kao što je bio Karlo V., oko povećaña krajevske biblioteke, u ñoj se nije nalazila ni jedna kopija Ciceronovih djela, a od svih latinskih pjesnika jedva si mogao naći Ovidija i Lušana. Na ovaj naćin najprije iz Italije granu sunce, koje je rasvijetlilo i druge narode, i od ovoga velikoga Talijanca

У
Н
И
В
Е
Р
С
К
И
Т
Е
Т
С
К
А
Б
И
О
Т
Е
К
А

potekao je cijeli književni preporod: on je služio kao uzor u književnoj izobrazbi, on je utro put, pobudio zanos za starim klasicizmom i pravim shvatañem lepote, što je kasnije tako lijepo djelovalo na književnu renesansu. Ovaj genij književnoga svijeta zaslužio je dakle da ga svijet pozdravlja kao oca i preporoditelja moderne književnosti.

Ali Petrarca nije samo nastojao, kako bi podigao naobrazbu i književnost, on se istakao takoder i u historiji, koju je, kao što tvrdi Vossio, on takoder preporodio. I zbilja, on nam je ostavio četiri knige, pod naslovom Rerum memorandarum, u kojim je, poput Valerija Maksima, sakupio razne događaje staroga i novoga vijeka; pa i drugu knjigu pod imenom Epitome virorum illustrium, gdje potanko raspravlja o djelima glasovitih ljudi stare prošlosti. Oba ova djela, i ako nijesu savršena, ipak su vjerodostojna, kritički sastavljena i napisana klasičnom latinštinom. Ovim njegovim historijskim djelima možemo pridodati i njegova Pisma na latinskom jeziku, jer sadržavaju mnoge podatke, koji rasvjetljuju mnogu stranicu onoga vremena, a mogu služiti i kao vjerodostojan izvor njegova života.

Najveću je slavu Petrarca stekao na pjesničkom polju. Devet njegovih knjiga u latinskom heksametru De Africa, t. j. o punskom ratu, o kome je prije pjevao Silije Italski, a za koje se djelo onda mislilo da je izgubljeno, donijelo mu je pjesnički lovor-vijenac, kojim je bio okruñen na Kampidolu, na sam Uskrs god. 1341., od rimskoga senatora Vuka iz Angvilare. Njegove Eclogae i Epistolae, napisane takoder u latinskim stihovima, držale su se u velikoj cijeni. A ipak, da pravo rećemo, ni prve ni druge nijesu zaslužile one hvale, kao što je zaslužila njegova talijanska muza. Ekloge su u ono doba bile, da se tako izrazim, u modi, a prvi ih je pokušao Dante; pod raznijem alegorijama nastojalo se u njima sakriti misao, da je svak ne shvati. Važne su 3-a, 10-a i 11-a od Petrarčinih ekloga, u koliko nam pružaju važnih podataka o njegovoj ljubavi s Laurom.

Laura je napravila Petrarču talijanskijem pjesnikom. Ova njegova zemalska muza, po općem današnjem mnijeñu, porijetlom je bila iz Avinona, od porodice Noves, udata za Uga de Sade. Sam nam pjesnik veli, da ju je prvi put vidio na 6. Aprila

god. 1327. u crkvi sv. Klare u Aviñonu. Kao iz raznih soneta, tako iz Secretum-a i iz treće ekloge razabire se, da je ona izlazila u susret Petrarci samo u koliko joj je nezina dužnost kao supruge dopuštala, a inače bila je nepristupna, i ako je podržavala prijateljske veze s velikim pjesnikom i prema njemu nežno osjećala. I na ovaj se način lako može protumačiti, što je Petrarka iskazivao u stotinu pjesama, koje je napisao do nezine smrti (6. Aprila 1348.), od kojih su mnoge uzvišene i nežne, ali mnoge također uvijene i nujne. U njima se sad igra nezinih imenom, sad raspravlja s epigramatskim konceptima i gubi se u dugim antitezama ili retoričkim figurama, a s toga što je mnogo puta upotrijebio lauro za Laura, među prijateljima nastala mišleće, da Laura nije realna osoba, već simbol pjesničke slave. Ovo je mnijeće sam Petrarka pobio (Epist. rer. fam. 11, 9; Epist. metr. I., 7). A nije je prestao pjevati ni po nezinoj smrti. Stihovi spjevani u ovom drugom periodu odlikuju se bistrinom stila, nežnošću i poletom; a i jedni i drugi ističu se osobitom finoćom, savršenim poetskim stilom i nekim uzvišenim izražajem iskrene i žarke ljubavi, koja nije ni seksualna ni konvencionalna, pa ni odviše metafizična, već u pravom smislu ljudska i prirodna. Ovi stihovi su izraz bônoga i dugoga kontrasta između strasti i razuma, sa konačnom pobjedom razuma. Sam ih je pjesnik pregledao, prebrao, uredio i sakupio u jednu pjesmaricu (Canzoniere), ne držeći se hronološkoga reda i umetnuvši tamo i amo po koju pjesmu drugoga značaja (jer on sam veli: non pur sotto benda — Alberga amor per cui si ride e piange), među kojim ima mnogo lijepih i patriotskih. Čudnovato, da je pjesnik više cijenio svoje latinske umotvore od talijanskoga Parnasa. Evo njegovih riječi:

S' io avessi pensato che si care
 Fossin le voci de' sospir mie' in rima,
 Fatte l'avrei dal sospirar mio prima
 In numero più spesse, in stil più rare.

Ali svakako treba priznati, da mu je baš talijanski Parnas savio oko čela neumrli pjesnički vijenac. Istina da je Dante ispravio jezik i stvorio, da tako rečemo, poeziju; ali je jezik, uz vas njegov trud, imao ipak nedostataka, a poezija zadržavala

je ipak još mnogo što neuglađeno i tvrdo, što nije uspio istrijebiti onaj rijetki i poletni um. Istina je također, da je Cino ugladio donekle i jedno i drugo, ali ipak obodvoje bilo je još daleko od prave tačnosti. Petrarci je bila namijeñena konačna slava ovoga poduzeća; i eno gdje se pod elegantnim ñegovim perom uglaðuje narodni italijanski govor, gdje se usavrñuje i pokazuje kakovih lepota u sebi sadržava; i talijansko pjesništvo, po ñemu uglaðeno, usavrñeno, pročiñćeno, takmilo se sada s grćkim i rimskim Parnasom. Divni ñegov Canzoniere, kao što će ostati najbolji spomenik ñegova genija, biće i najsavrñeniji kodeks lijepoga ukusa i elegancije. I zbiļa, kakova prirodna lepota i uzviñenost, kakva nenatkriļiva finoća ne krije se u ñegovim sonetima! Kakovi ugodni i ñežni osjećaji ondje se ne nalaze! Pjevali su, istina je, i grćki pjesnici, pa i rimski, o ljubavi, ali ova kod ñih ne prelazi granice ćutilā, dapaće se nikada nije znala odijeliti od tjelesnoga i materijalnoga; dok nasuprot, kod Petrarke, ljubav prelazi uvijek materijalne okove, i, zabacivši svaku prostotu, traži vrline duha; one joj jedino udovoljavaju, ñima se hrani. Ñemu lebdi uvijek pred očima slika Laure, ćije kreposti i lepota zanose ñegovo srce, i taj zanos on na razne naćine izrazuje u svojim pjesmama. Nije se dakle ćuditi, da je ovako ñežno srce i poletan um uspio nam predstaviti pod raznijem formama svoje ljubavne osjećaje i da je o jednome samome predmetu znao sastaviti toliko pjesnićkih umotvora. Ne znamo, ćemu bi se više divili: ili ñežnosti misli i nepoznatim osjećajima, ili moralnosti naćela i ćistoći jezika, ili zvućnoj harmoniji rime i stihova i eleganciji stila.

Komu nijesu poznati divni stihovi ñegovi, u kojima ili potiće vladare da se oružja late za spas Hristova groba, ili svjetuje Italiju da se trsi tućega gospodstva? Zar ñegove pjesme nijesu savrñeni uzorci uzviñenoga i herojskoga stila, kao i Pindarove, Propereijeve i Horacijeve?

Petrarka, ne mareći mnogo za narodni jezik, regbi da je za neko vrijeme u maloj cijeni drżao i Božanstvenu Komediju Dantovu i da je nikada nije htio u cjelini proćitati, dok mu Boccaccio nije poslao god. 1359. jedan rukopis svojom rukom prepisan. To ga potaće da pomñivo proćita i proući Božanstvenu Komediju, te se tako pretvori u najvećega obožavateļa

neumrloga Danta. Pripovijeda se, kad je jednom neki njegov prijatelj zatražio od néga Danta, da mu je pružio kńigu De Monarchia, a kad mu je prijatelj primijetio, da on želi Božanstvenu Komediju, Petrarka mu odgovori, da se naopako izrazio, jer onakvo djelo nije mogao ni Dante, ni nijedan umrli stvor napisati, već je samo Duh Sveti mogao slično djelo nadahnuti.

Proučavanje Božanstvene Komedije navede ga, da napiše spjev starosti „I Trionfi“. Taj je spjev razdijeljen u razna poglavlja, a središte mu je, oko koga se sve okreće, Laura. U Trionfima predstavljene su razne faze ljudskoga duha: ljubav, čistoća, smrt, slava, vrijeme i napokon neumrlost. Ova je pjesma prepuna uspomena iz povjesti, i, premda je siromašna originalnim idejama, ipak je dostojan drug drugih Petrarkovih pjesničkih umotvora, jer ima pojedinih tačaka, koje se odlikuju osobitom finoćom i poletom.

Dakako da ni Petrarka nije bez mahna. I u njegovim se pjesmama gdjegod nalazi hladnih aluzija, neshvatljivih misli i djetinjih antiteza; ali ove mahne, koje Petrarka nije umio izbjeći, treba pripisati tome, što se i ovaj genij više puta poveo za provensalskim pjesnicima i prisvojio neke njihove mahne; ali kad je slušao samo svoj unutrašnji glas, svojega genija, onda su mu iz pera izlazili oni neumrli umotvori, koji mu stekoše vječnu slavu i koji će uvijek biti uzorom lirskoga talijanskoga pjesništva.

Petrarka još za života bio je, da se tako izrazim, idol cijele Evrope: pape, kraljevi, knezovi, naučeaici svake ruke ponosili su se njegovim prijateljstvom, divili se njegovu geniju, pa evo se još i danas cio svijet divi i klađa ocu kniževnoga prepoda, koji je raspršao tmine srednjega vijeka.

ПРОСИДБА.

(Крај).

Шала у једном чину.

— А. П. Чехов. —

VI.

Наталија Стјепановна и Ломов.

Ломов (улази изнемогао). Страшно лупање!... Нога ми утрнула... у куку сијева...

Наталија Стјепановна. Оппростите, загрјали смо се, Иване Василјевићу. Ја се сад сјећам: Воловске су ливадице ваше.

Ломов. Страшно ми срце бије... Моје ливадице... На оба ока живци ми играју...

Наталија Стјепановна. Ваше су... ваше ливадице... Сједите... (Сједа). Ми нијесмо имали право...

Ломов. Ја из принципа. Мени није драга земља, али је драг принцип.

Наталија Стјепановна. Управо принцип... Дај да проговоримо о чему другоме.

Ломов. Тим боље, јер ја имам и доказе. Баба моје тетке дала је сељацима дједа вашег оца...

Наталија Стјепановна. Доста, доста о томе! (На страну). Не знам како да почнем... (Њему). Хоћете ли брзо у лов?

Ломов. На тетријебе, цијењена Наталијо Стјепановна, мислим послије жетве почети. Ах, ви сте чули? Замислите, каква ми се несрећа десила! Мој Угадај, кога изволите знати, почео је храмати.

Наталија Стјепановна. Каква жалост! А од чега?

Ломов. Не знам. Може бити ишчашио ногу, или га туђа псетина ујела. (Уздихе). Најљепше псето, да и не говорим о новцима! За њега сам Миронову 125 рубаља платио.

Наталија Стјепановна. Преплатили сте, Иване Василјевићу!

Ломов. О, то је врло јевтино за ме. Чудно псето!

Наталија Стјепановна. Отац је дао за свога Откатаја 85 рубаља, а Откатај је далеко бољи од вашег Угадаја.

Ломов. Откатај бољи од Угадаја? Шта ви... (Смије се).
Откатај бољи од Угадаја!

Наталија Стјепановна. Наравно, бољи! Откатај је до-
душе још млад, но по изгледу и по ходу нема га бољег ни
у Волчањецкога!

Ломов. Дозволите, Наталијо Стјепановна, но ви забо-
рављате да је он сипљив, а сипљиво је псето вазда несигурно.

Наталија Стјепановна. Сипљив? Први пут чујем.

Ломов. Увјеравам вас. Дђња му је чељуст краћа од
горње.

Наталија Стјепановна. А ви сте мјерили?

Ломов. Мјерио сам. До потјере он вриједи, али за ју-
риша једва...

Наталија Стјепановна. Прво, наш Откатај је добре
пасмине, он је син Запрјагаја и Стамеске, а вашему се просто
и не зна пасмина. Потом је стар и ружан као мрцина.

Ломов. Стар, а ја за њега не бих узео пет ваших Отка-
таја! Зар је могуће? Угадај је псето, а Откатај — зар се и
сравњивати може? Таких, као што је ваш Откатај, у свакога
псетара — колико хоћете. Четвртња — дивна цијена!

Наталија Стјепановна. У вама, Иване Васиљевићу,
сједи данас некакав враг противурјечја. То измишљања, то
ливадице ваше, то Угадај бољи од Откатаја. Не волим ја, кад
човјек не говори оно, што мисли. Ви врло добро знате, да је
Откатај сто пута бољи од нашега тога глупога Угадаја. Зашто
говорити противно?

Ломов. Ја видим, Наталијо Стјепановна, да ме држите
или за слијенца, или за будалу. Разумите, да је ваш Откатај
сипљив.

Наталија Стјепановна. Није истина!

Ломов. Сипљив!

Наталија Стјепановна (виче). Није истина!

Ломов. Што вичете, госпођице?

Наталија Стјепановна. Зашто говорите будалаштине?!
То је несносно! Вашег Угадаја треба убити, а ви га сравњу-
јете с Откатајем.

Ломов. Извините, ја не могу продужити препирку. У
мене је лупање срца.

Наталија Стјепановна. Ја сам примијетила: они се ловци највише препиру, који мање од свих разумију.

Ломов. Госпођице, молим вас, ућутите. У мене бије срце. (Виче). Ућутите!

Наталија Стјепановна. Не ћу ућутати, док не признате, да је Откатај сто пута бољи од Угадаја.

Ломов. Сто пута гори! Издахнуо он да Бог да, ваш Откатај!... Сљепочнице... очи... плеће...

Наталија Стјепановна. А ваш худи Угадај не треба ни да издише, он је и без тога крепан.

Ломов (плаче). Ућутите! У мене ће прснути срце!

Наталија Стјепановна. Не ћу ућутати!

VII.

Исти и Чубуков.

Чубуков (долази). Шта је опет?

Наталија Стјепановна. Папа, кажи искрено, по чистој савјести: које је псето боље, наш Откатај или његов Угадај?

Ломов. Стјепане Стјепанићу, молим вас, кажите само једно: је ли сипљив ваш Откатај или није?

Чубуков. Па да и јест! Чудна ми чуда! Зато ипак у читавом округу нема бољег псетета и тако даље.

Ломов. Али је мој Угадај бољи? По савјести!

Чубуков. Не узбуђујте се, драгоцени мој! Дозволите... Ваш Угадај, управо, има своје добре стране... То је право псето, добрих нога, крутобедрост и томе слично. Али у тога псетета, ако хоћете знати, драги мој, имаду два недостатка: стар је и тром.

Ломов. Опростите, али у мене је лупање... Узмимо факта... Изволите се сјетити, у зелењима Марускиних, мој Угадај ишао је ухо у ухо с грофовским Размахажем, а ваш је Откатај остао за читаву врсту.

Чубуков. Остао је зато, што га је грофов слуга ударио бичем.

Ломов. Имао је и зашто. Сва пашчад трче за лисицом, а Откатај почео дрпати овна.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
В
Л
И
О
Т
Е
К
А

Чубуков. Није истина! Голубице, ја сам пргав и молим вас, да прекинете ову препирку. Ударио га је зато, што је завидљив, гледајући туђе псето. Да, сви су завидљивци! Ни ви, господине, нијесте без грјеха. Чим, управо, примијетите, да је које псето боље од вашега Угадаја, одмах помињете то... то само... и томе слично... Знате, ја све памтим!

Ломов. И ја памтим!

Чубуков (подражава). И ја памтим. А шта ви памтите?

Ломов. Лупање... нога утрнула... не могу!

Наталија Стјепановна (подражава). Лупање... Какав сте ви ловац? Ви треба да у кухињи сједите и карапуше давите, а не да лисице бијете... Лупање!

Чубуков. Заиста, какав сте ви ловац? С вашим, управо, лупањем треба да код куће сједите, а не да на седлу брбљате. Још бар да ловите, али ви идете само зато, да се препирете и туђим псетењима сметате, и тако даље. Ја сам пргав, оставимо овај разговор. Ви никако нијесте ловац.

Ломов. А зар сте ви ловац? Ви идете само зато, да се грофу улагујете и сплеткарите... Срце... Ви сте интриганат!

Чубуков. Шта? Ја интриганат? (Виче). Ћутите!

Ломов. Интриганат!

Чубуков. Дериште! Псето!

Ломов. Стара дртина! Језуит!

Чубуков. Умукни, иначе ћу те убити из погане пушке као јаребицу. Беспослењаче!

Ломов. Свакоме је познато, да вас је, — ах срце! — ваша покојна жена тукла... Ноге... шљепочнице... искре... Падам, падам!

Чубуков. А ви сте у своје кључарице под папучом.

Ломов. Ето, ето, ето... отпало ми срце!... Плеће ми се откинуло!... Гдје ми је плеће?... Умирем! (Пада на столицу)- Доктора! (Несвијест).

Чубуков. Дериште! Дериште! Беспосличар! Мени је зло... (Пије воде). Зло!...

Наталија Стјепановна. Какав сте ви ловац? Ни на коњу сједити не знате! (Оцу). Папа! Шта је с њим! Папа!... Погледај папа! (Зове). Иване Васиљевићу! Он је умро!

Чубуков. Мени је зло!... Дисање ми стало!... Ваздуха...

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Наталија Стјепановна. Он је умро? (Дрма Ломова за рукав). Иване Васиљевићу! Иване Васиљевићу!... Шта смо ми урадили? Умро је! (Пада на столицу). Доктора, доктора! (Хиестерични нагуп).

Чубуков. Ох!... Шта је то?... Шта ти је?

Наталија Стјепановна. (Стење). Умро је! Умро!

Чубуков. Ко је умро? (Погледа Ломова). Заиста умро! Оци! Воде! Доктора! (Подноси устима Ломовљевим чашу). Попијте! Не, не пије! Значи, да је умро и томе слично... Несретан ти сам човјек... Зашто не пустим себи куршум у чело? Зашто се нијесам до сада заклао? Шта чекам?... Дајте ми нож! Дајте ми пиштољ! (Ломов се миче). Чини ми се, да оживљава... Попијте воде!... Тако...

Ломов. Искре... тама... гдје сам ја?

Чубуков. Жените се чим прије, и ђаво нека вас носи! Она пристаје! (Саставља руку Ломовљевој и кћерину). Она пристаје и томе слично... Благосивљавам вас и тако даље... Само ви мене оставите у миру...

Ломов. А? Шта? (Дигне се). Кога?

Чубуков. Она пристаје! Но... Пољубите се... и ђаво с вама!

Наталија Стјепановна (стење). Да... ја пристајем.

Чубуков. Пољубите се!

Ломов. А? Кога? (Љуби се с Наталијом Стјепановном). Врло пријатно!... Дозволите, у чему је ствар?... Ах, да, разумијем... Срце... искре... Ја сам срећан, Наталијо Стјепановна.

Наталија Стјепановна. Ја... ја сам такођер срећна.

Чубуков. Као да ми брдо паде с плећа! Ух!

Наталија Стјепановна. Но признајте барем сада: Угадај је гори од Откатаја!

Ломов. Бољи!

Наталија Стјепановна. Гори!

Чубуков. Но, почиње породична срећа! Шампањца!

Ломов. Бољи!

Наталија Стјепановна. Гори, гори, гори!...

Чубуков. (Хоће да их надвиче). Шампањца! Шампањца!

Завјеса пада.

O S V E T A .

(15)

Novela iz dubrovačke prošlosti.

Prijatelju Pavlu Orloviću

posvećuje M. de Valois.

XIV.

Na 2 Novembra 1482. neki mladi umjetnik na maleno platno prenosio je kistom melanhoničan predio glasovitih ruševina između Terma Antoninskih u Rimu, a pokraj néga jedna lijepa gospođa prebacala je preko prstâ svileno vezivo. Po licu su izgledali vrsnici, a po halinama se vidjelo da su iz boje porodice, sasvim da su se tako zadubli u svoju radnju, kao da im o noj ovisi nasušni hleb. Zazvoni polagano zvono na crkvi Sv. Nereja i Ahileja.

Umjetnik se prenu kao iza sna i spusti kist na zemlju.

— Ne mili mi se ovaj melanhonični odjek, progovori nekim turobnim glasom. Lenko, ili je možda već večerni Angelus?

— Nije, brate, već zadni udarac zvona na spomendan mrtvih; a mi nijesmo smolili ni jedno miserere.

— A za čije duše da molimo? zapita umjetnik s nekim posmijehom na licu.

— Za jadne duše u očištilištu.

— Imaš pravo, Leno. Ako su duše našega oca i naše majke u mjestu očišćenja, tvoje će im molitve bez sumnje biti od utjehe, jer si ti nevina kao andio! Ali, na žalost, opažam da s godištima gubimo one lijepe običaje, koje smo jednom naučili u mletačkom zavodu. Danas n. pr. zlo smo učinili, što smo propustili ovaj dan, a da se nijesmo u kakovoj crkvi za njih pomolili.

— A mi podimo u crkvu, reče Lene, i ja osjećam potrebu da se danas pomolimo Bogu. Izadimo iz ovih ruševina, koje me rastužuju.

Ivan se zagleda u milo lice svoje sestre i ne reče ništa; jesenski večerni lahor igrao se bršlanom ovitim oko starih lukova, i kad i kad po koji kamičak ocijepio bi se od kolosalnoga stupa i pao bi na tle ... zub vremena!

I opet naokolo zavlada tišina... melanhonična tajanstvenost. Crne oblačine skuplahu se nad tim osamljenim mjestom, tom ogromnom nekropolom srušenih grobnih ploča i starih natpisa.

Melanhonija rimske Kampanije djelovala je i na nervoznu Ivanovu maštu, te je on s nekim novim zanosom promatrao turobni izraz ovoga kraja. Započeti nacrt nije ga zadovoljavao, već je tražio u onom obilu građiva, koje se pred nim razvijalo, lepšu, karakterističniju tačku, te bi se sad zaustavio pred triumfalnom linijom isprekidanom vodovodom, sad pred tamno-žutim zidinama stare Aurelijeve zgrade ili pred osamljenim ulomkom granitskoga stupa drevnoga Jovova hrama.

I Lene je ostavila svoje vezivo i nepomična i zamišljena izgledala je kao kakav božičin kip među onim ruševinama. Dolazilo joj je na pamet ono, što joj je Cvijeta Zuzzeri u Firenci kazala, i to je uznemirivalo, jer nije mogla nikako doći kraja onoj zagoneci. Da joj je barem znala sve potanko pripovijeti, ali ni Cvijeta nije znala sve. Promišljala je, da bi najbolje bilo poći u Dubrovnik, pohoditi staru domovinu, tu bi ih najbrže mogli potpuno izvijestiti o njihovoj prošlosti, a možda i sudbinu im riješiti. Dok su se ovakve misli vrzale u nezinoj glavi, zvono zazvoni po drugi put; na taj zvuk Lene se prenu kao iz duboka sna.

— Hajdemo, Ivane, reče polaganim glasom, hajdemo u crkvu, da se pomolimo Bogu.

— Hajdemo, sestro, odgovori Ivan i zagrnu se ernim plaštem, a crvenu anteriju baci Leni preko ramenâ.

Baš kad oni stupiše u potrijemak crkveni, svećenik bješe došao na vrata, da ih zatvori.

— Zakasnili ste, reče svećenik; blagoslov je dovršio.

Ivan mu pruži jedan srebrni novac:

— Jednu misu za mrtve, reče.

Svećenik otvori nekakav registar na stolu do crkvenijeh vrata.

— Za čiju dušu? upita svećenik biježeći.

— Za duše naših roditelja, odgovori Ivan i primivši od svećenika blagoslovljene vode okrene s Lenom brzijem korakom put Apijeve ceste.

Suton se već odavno bio spustio, počeo se hvatati prvi mrak, a nebo se prekrilo mjedenom koprenom. Vjetar, koji je duvao boreći se sa ruševinama spomenikâ i grobova, razlijegao se nekim očajnim glasom rimskom Kampanijom.

Ivan je melanhonično promatrao ovu tajinstvenu moć prirode.

— Oh Leno, od jednom će kao da se probudio, kako je lijepo prebivati među grobovima slavne prošlosti. Ovdje, među grobovima, nalazim se kao u svome carstvu . . . Slava Rimu, koji obiluje tajinstvenom ovom poezijom! Opustošeni grad, okružen rasulom, s jedne strane naslađa se na Hadrijanovu grobnicu, a s druge na Cecilijin zvonik, kao kraljica orgijama istrošena koja se naslađa na ramena dvajuh svojih miljenika. Da, ljubim grobove kao što se ljudi porodični dom . . . ljubim ih ne kao zadni zaklon, već Oh, zašto se Cvijeta Zuzerina nije prije rodila, da nam barem tajnu prošlosti riješi?! . . .

Lene uhvati brata za ruku, ne reče ništa, a nezinom se dušom razli neka tuga i bol.

Ivan je približi svojim grudima, utisne cjelov na nezine usne; izmijeniše još nekoliko riječi, ali ih nebo prekide svojom tužnavom. Noć se spusti tamna i strašna. Zvono Sv. Pavla pozivalo je redovnike na večerđu molitvu i njegov je odjek daleko dopirao na krilima vjetra. Ivan i Lene držeći se za ruku polagano sidoše niz Apijevu cestu, sve jednako misleći o nepoznatoj prošlosti i o dalekom Dubrovniku, kolijevci svojih preda, koji je čuvao tajnu njihova udesa. Je li to bila uspomena kakova sna, ili slika realnoga života? . . . Ni oni sami nijesu znali, ali ih je obuzimao osjećaj, kao da je grob početak njihova života.

Prispješe napokon k svome stanu, u osamljenu kraju Rima, koji je u to doba spavao dubokim snom.

Sutradan Ivan rano usta, prođe Tibar i polagano se popne na Janikuo. Bilo je lijepo jesensko jutro. Rim, koji mu se sinoć pričinjao turoban i melanhoničan, danas mu se ukaza u cijelom svom veličanstvu, zaokružen nekom uzvišenom poezijom, koja tješi dušu i blaži boli ojađena srca. Koliko li je tijekom vremena pretrpjela ova svjetska kraljica, ovaj Rim konsula i cesarâ, grad poganski i sveti, okružen dvostrukom paomom stoicizma

i mučeništva! Uvijek žalostan kao Nioba i Rahela, neutješiva, jer je vidjela umiraće tolikih svojih sinova, velikih među narodima... Ovdje su sjene konsulâ pomiješane sa sjenama svetaca; ovdje triumfalni stupovi bratime se s crkovnim zvoncima, obelisci s kubama. Ivan je danas osjetio, koliko mu se teško odijeliti od vječnoga grada ćesarâ i papâ. Silazeći s Janikula od jednom se zaustavi pred jednim čovjekom, koji je sjedao kraj Paolinskoga vodometâ i dotjerivao zadnim potezima neku svoju sliku.

Ivan se zaustavi pred umjetnikom, promatrajući s nekim pravim zanimanjem poteze njegova kista. Ispod slike bilo je već napisano: pinxit Blaxius Darschia.

Umjetnik nije ni opazio, da ga Ivan promatra, već, kad se napokon htio malo odmoriti te položio kist na zemlju, svrnu pogled na Ivana, omjeri ga od glave do pete, pa položi glavu na ruku, kao da se sjetio nečega što je davno bilo...

— Čini mi se, kao da sam ovoga čovjeka nekad vidao, reče sam sobom, ali gdje?... i opet se zadube u misli; i baš kada se okrene da što upita Ivana, vidje da se on negdje udalio. Diže se sa stolice, razgleda naokolo hoće li ga ugledati, ali, vidjevši da ga je nestalo, stade slagati svoje stvari, spremi sliku i uputi se put grada.

Ivan je bio zakrenuo jednom ulicom, i nakon pô ure hoda nađe se uz Lenu, koja je već sve bila pripremila za put u Napulj.

Nakon četiri dana Lene i Ivan prispješe u Napulj i odsjedoše kod „Apolove Lire“, na trgu „od Borja“, u sredini grada.

Divan li je Napulj! Nema tačke na zemaljskoj površini, koja bi imala od prirode i od svoje prošlosti toliko draži i prednosti, kao Napulj s okolicom. Motriš li ga sa pobrežja sv. Lucije, eno smještena grada duž morskoga žala, gdje se kućama peće amfiteatralno po strmim brdima, a gdje prestaju kuće, nastavljaju se po visinama vrtovi, odasvud s divnim vidikom na more; uzduž zatona dijem mnoga mjesta, a u razmaku između njih lijepi letnikovci; podale pak, na kraju suncem obasjanoga zatona, eno Sorenta, a pred zatonom ispeli se otoci Iskija i Kapri sa svojom modrom pećinom. S morem kao da

se natječe Vezuv, mameći ti pogled svojom neprestanom promjenom. Rajski je to kraj, zanimiv za povjesničara i starinara isto kako i za pjesnika ili slikara. Ovdje bijaše već u staro doba stan bogova; tu su se prvi Grci na italskom tlu nastanili; ovuda su odlični Rimljani lastovali podavajući se raskošnu životu i naslađujući se umjetnošću i prirodom. Dusi najslavnijih muževa iz zlatnoga doba rimskoga lebde nad ovim krajem. Učećak ovdje obnavlja iz ruševina divne hramove, raskošne letnikovce i bajna kupališta. U istinu, ovaj se kraj pričinja kao veličajan pod otvorenim nebom rasprostrt muzej umjetnina, starina i prirodnina. Pomisli sada nad ovim nepreglednim rajem, koji u sebi spaja sve luptke draži i najdivnije lepote prirode i koji šale nebu u jednom sve mirise zemaljske — pomisli nad ovim blaženim krajem talijansko nebo i sunce, koje zapadajući šara božanskom, ružičastom bojom vrhove, a svijem šarama nebeskoga pasa i svim odsijevima najčišćega jasno-modroga bisera bočine Sòme i Vezuva, ter u tisuću zlatolikih, grimiznih i pepelastih odsijeva odbija svoje trakove o okolne hridine i koje padajući usred požara trakova baca poput pozdrava sjajno svijetlo oko ponosnih zvonika slavnoga grada: pa mi kaži, ima li na svijetu što lepše, što svečanije, što slavnije, što opojnije od ovoga pira neba i zemle, pred kojim od toliko vijekova drھے od raskošja i igra od ponosa Vezuv. Koliki su pjesnici i slikari pokušali da nam svojom bujnom maštom i umjetničkom dušom prikažu onaj prizor, kada sunce na zalasku još jednom svojim slatkim, ružičastim sjajem regbi preobrazi ovaj kraj: more se neprestano pri tom mijenja, sad je crvenkasto sa srebrnim okrajcima, sad opet kao ukočeno, žarko ogledalo od kovine, zatim se biba i prelijeva kao teška svila, u pećinama ili u sjeni primorskih stijena kao tekući ultramarin ili smaragd, a pod udarcima vesala bliješti sjajnim iskricama; gore se pričínaju sive, a kuće se napuljske iz daleka bijele... Tu se diše čist vazduh, kao na vrhuncu brda; osjeća se pomiješani miris od mrće i ružice, a osluškuje šum mora, koje se o obale lomi, i pijev sitnih ptica, sakrivenih u gustoj zeleni domaćih voćnaka, koji se dižu i njuhaju nad krovovima kuća poput ogromnih perjanica, kao da bi se htjeli raširiti, pa slubiti, te sav grad pokriti: to je ljubavno gnijezdo, viseća ložnica, u kojoj kao da sañaš o vazdušnom

trijemu, pod koji ćeš se popeti, da zahvališ Bogu što si u ovome kraju sretan.

I zbiła, Ivan i Lene osjećali su se presretnim pod sjenom raskošnoga Vezuva. Ivan se bijaše upravo s nekim zanosom odao slikarstvu, a kist mu je postao gotovo nerazdruživ drug. Pod večer bi se šetao s Lenom napulskim obalama, po kojima bi se rasplinuo grimiz zalazećega sunca. Bajnost prirode osvajala je njihovu dušu, i njihova se mašta zalijetala u nedogledne krajeve sreće i zadovoljstva, ali ipak bilo je nešto, što je višekrat umaralo Ivanovu dušu: ljubav, to dosele mu nepoznato čustvo, stala se nametati njegovu duhu. Lenu je ljubio, ali samo kao sestru, i ideja sestre, i ako mila i nežna, ipak mu je zadavala teškijeh muka. Pred Lenom se nije usuđio o tome niti progovoriti, smatrajući kao zločin što takovo kazati noj, koja je jedino za nje živjela; a opet sumnja, koja se u nemu pobudila kad se upoznao s Cvijetom Zuzerinom u Firenei, uvjeravala ga je, da je njihova prošlost nekom tajnom obavita, i da je u njihovu interesu da je riješe. Sada mu je zbiła vrlo žao bilo, što se nije tačnije kod Cvijete propitao, ili je bar ovlastio, da se ona o stvari u Dubrovniku raspita i zagonetku im riješi. Od toga vremena Ivan je počeo sumnjati, da li mu je Lene doista sestra, ili ih je kakav nima nepoznati udes za malenih nogu slučajno združio. O riješeću ove tajne ovisi njihova sreća i budućnost. Višekrat je htio svoje mišljenje Leni saopćiti, ali se ustručavao, bojeći se da je ne uznemiri, a nije znao, da ista misao, jednaka sumnja, muči i nezinu pamet.

Jedne večeri, šetajući se napulskom obalom, opaziše u luci ukotvljen jedan dubrovački brod, na kome je lepršala zastava sv. Vlasija. Lene je izgledala te večeri vrlo melanhonična, a kad i kad na licu bi joj se pojavila i suza; svaki bi se put pred dubrovačkim brodom zaustavila, kao da kupa svoje misli i kao da bi nešto htjela reći, ali kao da se boji.

Ivan je to opazio; zagleda se u milo nezino lice i opazivši je donekle uzrujanu i žalosnu, zapita je za uzrok, i ako ga je i sam nagađao.

Lene je na prvi mah oklijevala saopćiti svoje misli bratu, ali na ponovne njegove molbe, uhvativši Ivana za ruku i povedavši ga k dubrovačkom brodu, reče:

— Ivane, od onoga dana, otkada se s Cvijetom Zuzeri u Firenci sastadosmo, moje srce nema mira. Ona nam je napola otkrila tajnu našega života, koju treba da mi potpuno riješimo. U ovim krajevima nema čeladeta, koje bi nam znalo ispričati udes, koji nas od domovine naših predâ otrgao i u ubavu ovu zemlju doveo. Naš je život obavit gustom maglom, a Dubrovnik bi je jedini mogao raspršati. Razmišljala sam, ne bi li najbolje bilo, da mi pohitimo do Dubrovnika, kamo leže ostaci naših starih i koji čuva tajnu našega života. Nihov će nam grob rasvijetliti prošlost, a možda i usrećiti budućnost. Ova me misao od nekoliko vremena progoni i duh umara, a tajinstveni neki glas kao da mi šapće: idite u Dubrovnik. Bojala sam se išta tebi o ovome kazati, ali večeras, pred ovijem brodom dubrovačke republike, moje je srce zaigralo i duša se napunila nekom tajnom melanhonijom, te odlučih ti svoje mišljenje otkriti, a nadam se da ćeš mi ti udovoliti.

Ivan privinu Lenu k svojim grudima i utisnuvši cjelov u nežino lice, reče:

— Oh, hvala ti, mila sestro, to je i moja vruća želja; mi ćemo svakako poći u Dubrovnik.

Lene je od vesela bila kao izvan sebe, a Ivanu se pričinilo, kao da mu je svanulo sunce lepše nade u budućnost. Te iste večeri on se propita, kada će brod put Dubrovnika. Uredivši sve svoje stvari, poslije tri dana ukrecaše se na brod sv. Vlasija i zaploviše put mile domovine svojih predâ, put slavnoga Dubrovnika . . . a pod Petkom od vesela zaigraše u grobu kosti Ivana Antića i Lene Ohmučevice.

* * *

Upravo onoga istoga dana, kada su Lene i Ivan iz Napuła put Dubrovnika zaplovali, u polači kardinala Farnese, u Rimu, sastadoše se na sijelu dubrovački poslanik Frano Gondola, Vlaho Držić i Cvijeta Zuzerina, koja je toga jutra u Rim prispjela. U razgovoru s Vlahom Držićem, Cvijeta spomenu, kako je u Firenci sreła Ivana i Lenu Ohmučević, koji su za Rim putovali.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

Cuvši njihovo ime Držić se diže sa stolice, lupi se šakom u čelo i reče.

Da, bez sumnje — ono je on bio! Oh, kako se onda nijesam sjetio!

Prisutni ostaše začuđeni, a Držić im ispriča cijeli roman porodice Ohmučevićeve i kako je Ivana na Janikulu vidio, ali ga ne prepoznao.

— Dakle, oni nijesu brat i sestra, od jednom će kao iznenadena Cvijeta Držiću?

— Jadne djece, progovori Držić, sklopivši ruke oko koljena, a na oči mu navriješe suze. — Ah, uzdahnuvši reče, bili se mogli, ako su još u Rimu, naći i otkriti im tajnu?

Cvijeta se zbiła dala odmah na taj posao, ali uzalud, jer im u Rimu nije niko ništa znao za njih kazati.

(Svršiče se).

Ј А Н Х У С .

(Крај).

— Коста Мајкић. —

VII.

По посљедњем преслушању Хус је знао шта га чека, па ипак његова душа бијаше тиха, без икакве узнемирености, а његово срце пуно љубави и доброте и према најокорјелијим непријатељима. Стеван Палеч и Михајило Каузус, видећи да Хусу мријети ваља, а знајући да су њих двојица највише ту мучну смрт му приправљали, почеше донекле окајавати своје безбожно дјело. Да би бар нешто олакшали својој савјести, они посјете Хуса у затвору, и овај богоугодни човјек све им опрашта, па моли и он њих да му опросте, ако се догодило те им је некад што на жао учинио. Па и у свом писму, које посла на универзитат, на 27 јуна, дакле само неколико дана прије но што ће бити спаљен, Хус пише: »Нека им Бог свемогући опрости, јер не знају шта чине; за њих молим Бога искреним срцем да их поштеди.« У истом писму Хус најврелије захваљује сваком ко му је ма кад било најнезнатнију услугу учинио, а нарочито захваљује Јану из Хлума и другим партиципама, који му толико добра учинише. Из тога писма познајемо Хуса великана; ту видимо управо моралнога дива, који је у стању за своје убијеђење све да претрпи, све да поднесе. Жалећи се горко на оне, који га неправедно осудише, тужи се како ти људи високо о себи мисле, како су подли, несношљиви и како им је симонија препла већ у крв. Показује на Ивана XXIII, кога до јуче обожаваху а сад, кад су му чин уграбили, плују на њега и називају га зликовцем и прељубочинцем. Хус савјетује своје стадо, да се држи вјерно Спаситеља и његова учења и да се ни по коју цијену од њега не удаљује. Хус своје силе не прецењује и нада се, да ће Бог послати снажније и способније но што је он, који ће још боље злобу Антихристову открити и на свјетлост изнијети и за правду Господа Исуса своје животе заложити и жртвовати. У том знаменитом писму, упућеном на универзитат, Хус још напомиње, како ће све, о чем је сабор Коснички рјешавао, ра-

спасти се као паучина. — Зар ту не видимо пророка, који нам придиже завјесу с будућности?

Хус моли своје приврженике у Чешкој и оне који дођоше за њим у Костинац, нека се моле Богу, да га Бог окријепи, па да без роптања и мирно поднесе све настајне тешкоће. Ова његова молитва у срце нас дира: »О добри Господе Исусе, подигни нас слабе к себи, јер ако нас ти не подигнеш, не ћемо моћи ићи за тобом; дај чврсту мисао, која би вазда била готова твој пут наступити; буде ли тијело слабо, твоја милост нек претходи, нек прати и наслеђује, јер без тебе ништа учинити не можемо, а нарочито смо слаби да за твоје име круту смрт поднесемо. Дај дух одлучан, срце смјело, вјеру искрену, наду тврду и љубав савршену, како бисмо за те и живот могли дати с највећом трпељивости и радости! Амин.«

Та молитва била је и услишана! Ослањајући се на Христа, он је сва понижења храбро и витешки поднио. Презрење, нападање, хуљење и грђење његових окорјелих судија није га поколебало.

Дана 1. јула учињен је посљедњи покушај да Хус своју науку опозове. По налогу Сигизмундову тога дана отишла су к њему четири кардинала с Јаном из Хлума и Вацлавом из Дуба, и чинили су све, али Хус остаје при старом. На посљетку Јан из Хлума поштено и пријатељски говораше Хусу, нек се не стиди опозвати, ако је свијестан каквих заблуда; ако ли није, нек ни по што не терети одговорношћу своју савјест. Хус понавља, да ће радо опозвати и одрећи се свега, али само нек му се изнесу разлози.

Пошто је Хус остао при своме, то је већ 6. јула осуда противу њега донесена. Осуда је изречена у Косничкој катедрали, гдје је био и краљ Сигизмунд. Најприје је послужена богослужба, а затим је један бискуп држао проповијед узевши за мџто шести стих из шесте главе посланице апостола Павла Римљанима. У тој проповиједи, која је била, као што бискуп Хефеле вели, јалова и без духа, увјеравао је говорник, како римски краљ има дужност истријebити све јеретике. Затијем су прочитани неки дијелови из Виклифових списа. Послије прочитан је извјештај о току расправе, а кад је Хус хтио нешто да примијети, заћуткали су га. Често је преклињао сабор

Богом, да му се допусти, да са себе скине лаж и да се обрани од неистине, како га народ не би држао за такога, као што га осуда терети, али су га увијек грубо заћуткали. На посљетку, кад прочиташе, како је он проглашавао себе за четврто лице Божије, спустио се на кољена, па подигавши склопљене руке к небу, своју парбу препоручио је Богу. Кад су на крају његово позивање на Христа прогласили за одвратну заблуду, немогући уздржати се, гласно је узвикнуо: »Госпoде Боже! погледај, гдје овај сабор осуђује као заблуду и твој поступак и твој закон; јер си и ти сам своју парбу препустио своме оцу као праведному суцу, и нама си то као примјер оставио, кад смо тешко потлачени.« На те ријечи неки се намрштише а неки насмијаше. Краљ Сигизмунд све је то посматрао и ни једном ријечју не узе у заштиту Хуса, кому је обећао слободан одлазак и повратак, па је то и са краљевском ријечју потврдио и писмено издао.

Пошто су му се тако свечано наругали, прочитао је један италијански бискуп пресуду: и то 1) о његову учењу и 2) о његовој особи. Хус је покушао да учини бар по неку примједбу, али његов глас губио се у повицима судија. Пошто није могао умилостивити попове, клекнуо је опет на земљу, подигао је очи к небу и молио је оца небескога, нека опрости његовим противницима, лажним свједоцима и свима другима, који му таку страшну кривду чине. Али су га и због те молитве исмијавали. Али још није чаша до дна испијена, још је остало једно велико понижење, а то је расвећење или одузимање свештеничкога чина.

Најприје су га обукли у потпуно свештеничко одијело, па су га испели на повише мјесто, како би га свако могао видјети, и стали су комад по комад одијела с њега скидати, а како би који комад снимили, изrekli би и одређену формулу. Кад су му путир одузели, говорили су: »Опаки Јуда, који си савјет мира напустио, па се с Чивутима савјетовао, одузимамо ти путир измирења!« Хус је при свем том остао тих и озбиљан. Његове очи биле су упрте к небу и он побожно збораше: »Мој Спаситељ, надам се, не ће одузети од мене путир измирења«. Већ кад су све одијело с њега скинули а и тонсуру*)

*) То је оно обријано мјесто на глави католичких свештеника.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

му одузели, прочитали су: »Сад црква нема шта с њиме радити; зато се свјетској моћи предаје«. Прије него што ће турити на његову измучену главу капу од папира, читав лакат високу, на којој бијаху насликана два ђавола, који тегљаху тамо амо душу, доље под ђаволима било је написано покрупно »архијеретик« — дакле прије но што му ту капу натакоше, почастили су га овијем ријечима: »Твоју душу препоручујемо ђаволу«. Он склопивши руке и подигнувши очи к небу одговорио је: »А ја је препоручујем милостивом Исусу Христу«. Кад је видио капу, коју су му на главу натицали, рекао је: »Мој Бог, Исус Христос, носио је без сваке кривице за ме невољнога много тврђу и тежу трнову круну, до своје смрти; зато ћу и ја, убоги у грјешни човјек, ту много лакшу, и ако смијешну, круну покорно носити за правду његову и име његово«.

Сабор предав Хуса свјетској моћи молио је Сигизмунда, да га не казни смрћу, већ нека га кињи у затвору. Али Сигизмунд заповједи, да се с њим поступи као с јеретиком. Извршитељ Сигизмундове жеље Лудвик позвао је себи начео-ника града Костинца и казао му је: »Упали га као јеретика!« Хуса свезана са дугачком капом на глави одведоше из храма; за њим су ишле читаве хиљаде оружаних људи. Баш кад су га из храма извели, његове су књиге спаљиване. Видјевши то само се осмијехнуо и онима што су били у његовој непосредној близини говорио је, како су га неправедно за јеретика прогласили, молио их је, да тому не вјерују; »моји окорјели непријатељи и лажљиви свјedoци о глави су ми радили«. Путем се молио латински: »Господе Исусе, сине Бога живога, смилуј се нада мном!« Скоро читав град пратио га је на губилиште, које му је приправљено за зидинама градским идући ка Готлибену. Кад је већ доспио на само мјесто, пао је на кољена, подигао очи к небу, са склопљеним рукама мољаше се: »Мој Боже, смилуј се нада мном! У тебе сам се уфао, Господе! У руке твоје предајем душу своју!« и т. д. Његови пријатељи видјели су, да му лице има весело израз. Кад му је заповиђено да се подигне, дигао се и рекао је гласом силним и јасним: »Господе Исусе Христе, ову ужасну и мрску смрт ћу за твоје јеванђеље и за проповиједање ријечи твоје покорно

и трпељиво поднијети!« По том су га свукли и привезали су руке његове остраг за дебео колац, који бијаше дубоко у земљу забит, а под ноге му метнуше скамијицу. По том су га цијела све до врата оградиле дрвима, међу којим бијаху наслагани и тавани сламе. Све је било приправљено, још само остајаше укресати огањ. Прво но што је то учињено, напомињао је државни маршал Папенхајм још једном Хусу, нека опорицањем своје науке живот свој сахрани, на што Хус не пристаде, већ увјераваше, да је невин. Послије тога турише огањ у сламу и дрва! По извјештају Младеновића, познатога нам Хусова пратиоца и бакалара прашке универзитати, кад је гломача већ запаљена, Хус је отпочео пјевати: »Христе, сине Бога живога, смилуј се нада мнош!« Али ту пјесму није могао дуго пјевати, јер у брзо густе облаци дима опколише га, а затим и пламен заплускиваше његово лице. Хусово тијело за неколико часова се спепелило, али његов дух свјеж, крјепак, чист, смио и добар, нити изгорје нити заину! Његов дух стекавши крила прелетио је брда и долине и долетио у лијепе чешке земље и надахнуо је читав чешки народ, те загрмје из пуне своје снаге: **Освета!** И не прође много, па и Сигизмунд и Рим познаше, да су спаљивањем Хуса оживјели, да су, усмртивши га, дали му тек прави живот!...

OCJENE I PRIKAZI.

Milan Begović. Vojislav Ilijć. Studija. Spšlet 1904.

Ova studija g. M. Begovića o Vojislavu zanimiva je s više razloga. Zanimiva je, jer piše pjesnik o pjesniku, učenik o učitelju, Hrvat o Srbinu. Zanimiva je još i s toga, što je ovo jedno novo mišljenje o Vojislavljevoj poeziji, o kojoj su izrekli svoja mnijenja i pok. Nedić i g. M. Car i dr.

G. M. Begović prikazuje Vojislava Ilijća ovako:

Vojislav je velik pjesnik, pjesnik umjetnik, što nije nijedan pjesnik kod nas, a i u opšte ih je malo. Upečatke prima iz prirode, pa ih onda promatra očima umjetnika, koji u svemu traži lijepo. I ovo je ono što ga je zalubilo u grčki život, te je Vojislav i formom i umjetnošću i čežnom pravi Helećanin. Vojislav je klasike upoznao iz prijevoda. Ovdje g. Begović potpunijem pravom zamjera ukidaću grčkoga jezika u srednjem školama u Srbiji, jer su i Talijanci i Francuzi podigli svoju kulturu „na zlatnim temeljima klasićnosti“. I što se stila tiće, Vojislava se može uporediti s Greima.

Sad je govor o metrici. Vojislav „imajući u duši obile mirne, resignirane, duboke boli, daleko od svake borbe i meteža, teško da je mogao izabrati poskoćnicu Brankovu ili uobićajenu Zmaj-Jovinu strofu: prva je prikladna pustopašnosti i obijesti mladenaćkoj, a druga sentimentalnim izljevima srea i uzdisajima“, i zato on traži sumorni hegzametar, isprepleten kraćim jambskim stihovima, koji jasno odrazuju njegovo nespokojsstvo i vjećnu čežnju; traži ga, jer je to osobitost velikih pjesnika. Pjesme su njegove samo umjetne; on je na narodnu malo, skoro ništa pjevao, i on za to bira osobit razmjer. Jezik mu je čist i narodan, ugladen i otmjen, kad mimoidemo rijetke lokalizme i provincijalizme. Na primjedbu jednoga srpskoga kritiçara, da je Vojislav siromašan fantazijom i osjećaćem, jer se na njemu vidi utjecaj Carducci-a i Heine-a, g. Begović ispoređuje Vojislavljevu s Hajnovom i Kardučijevom pjesmom, pa i s Leopardijevom („Istok“, „Lir. Intermezzo“, „Na Vardaru“, „Sull' Adda“.)

WWW.UNILIB.RS
УНИВЕРЗИТЕТСКА
БИБЛИОТЕКА

Filosofija je sviju njih trojice različna (Leopardi, Heine, Vojislav). Leopardi se ne nada nikakvu dobru, ni budućnosti, s mržnjom sreta prirodu, kao maćehu čovječanstva; Heine sarkastičnim podsmijehom izvrgava ruglu i stare i nove bogove i ruši njihove hramove; Vojislav sa svom neodređenošću duše vjeruje u prolaznost i ništetnost svijeta i ljudi, pa saña daleku prošlost, ili bolje budućnost, koja će se povratiti toj prošlosti. Vojislavljeve su pjesme većijem dijelom iz prošlosti, rijetko iz pjesnikove sadašnjosti, a nikada skoro u budućnosti; iz sadašnjosti mu pjesma diše satirom i ironijom, a kad je u budućnosti, misli na onaku, koja će mu donijeti ono što je prošlo. On tumara po grčkom i rimskom svijetu među bogovima i junacima, pjesnicima i ženama, po istoku uz Ganges-rijeku, u staro slovjensko doba, po razbojištu Vartolomejeve noći, ili kroz ulice Ferrare; — i on tu traži svoj svijet, nekadañi svijet. Ali nigdje se ne utoluje, ne nalazi ono što traži, i zato ga posvuda prati nespokojstvo. Nespokojstvo ga dovodi pred tajnu života, gdje mu iščezavaju krasne slike, čar prirode i sve lepote, pa se hvata svoje duše, gleda je i motri.

On je očajnik. Strasti su izvor svakoga zla, ali ih se nikad ne može odreći. A gdje je pak istina? — Razum se mūči i nastoji da je upozna, ali mu je uzaludan trud.

U nemu se lomi vjera: ne vjeruje ni u šta, a vjeruje u sve; ali ga sumña sili da traži put k istini, a taj je put pun borbe i tuge. Poslije dugijeh iskušea i neprekidne životne borbe zaključuje, da nema sreće ni dobra za čovjeka.

Stvarao je sebi ideale, tražio da ih ostvari, zaronio u prošle vijekove i svjetove, ljubio, ljubio kao iko, pak?

„sa možda pode, da se s možda vrati.“

Ideali su se porušili, prošlost je samo isprazna sjenka, a i ljubav

„leptirak to je, što gubi nebesne boje

„kako ga dirneš rukom.

Vojislav je pjesnik-slikar. On će samo istaći 2-3 predmeta, „par ih gleda oko, par ih čuje uho — a ostalo zamišlja naša duša.“ I u tom i leži čar negovijeh slika, koje prevladaju u njegovoj poeziji. G. Begoviću veoma se sviđaju Vojislavljeve

У
Н
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А
В
И
Б
Л
И
О
Т
Е
К
А

pjesme-slike i žali što se mogu na prste izbrojiti. U tijem pjesmama Vojislav opisuje najprije prizor ili čovjeka, pa njegov bol, osjećaj i raspoloženje primijeni na sebe, isto kao i Leopardi u pjesmama „La quiete dopo la tempesta“ i „Il sabato del villaggio“ i dr.

A Vojislavljev patriotizam?

Ko god je pročitao pjesmu „Poslanica prijatelju“ sudiće, da nije trebalo nézinu pjesniku preporučivati, da pjeva otačbini i ljudstvu. Njegov patriotizam pokazuju još pjesme „Usamljeni grobovi“, „Slovensko zvono“, „Na čardi“, „Na grobu vojvode Dojčina“.

Vojislavljeva poezija nosi na sebi elegični bijeg. I u komičnim njegovim pjesmama ima tuđe, jer njegova očemerena i sumnjom izmučena duša čuti se potrebna, da se katkad gorko nasmije. Pa to je osobitost pjesnika nesretnika! Molijerova svaka komedija je rug samomu sebi; Hajne u najvećem duševnom bolu hvata se smijeha, a Leopardi, najočajniji pjesnik, prevodi „Batrahomihomahu“. Tako i Vojislav. Sestra njegove muze je tuga; muza ostavlja časom svoju sestru i dohvata se veselije žice, s koje odjekuje pjesme „Gospodici N.“, „Ljubavna priča o donu Nunecu i dona Klari“, „Orgije“ i dr.

Dotaknuta je i epika Vojislavljeva uz pomišljanje pjesama „Kolok“, „Korintska hetera“, „Julija“ i „Ribar“.

G. Begović je radostan, što se pozabavio ovom plemenitom i visokom pjesničkom dušom. „S nekim predañem — veli g. Begović — uzeo sam pero, da o njemu pišem, bojao sam se, da me simpatija ne zanese, pa da ne prođem granice istine.“ Ali je za to uvjeren, da nije ništa pretjerao, već da je rekao samo ono, što Vojislav zaslužuje. I k tomu, Vojislavljeva je duša prošlosti, iz koje diše poganski zanos, potišten sadašnjim bolima, i pjesnikovim i onim njegova naroda. On zauzima posebno mjesto u srpskoj literaturi, udalio se od utjecaja istočne kulture, te je kao neki most, koji veže u našoj literaturi dva duha: srpski i hrvatski, istočni i zapadni. To udaljenje od istočnoga duha učinilo je, da ga mnogi ne shvatiše, prezriješe i osudiše.

Frano V. Kulišić.

BIJEŠKE.

Kníževnost.

Istorija Dubrovnika. — Već smo javili, da je g. Luigi Villari ovo dana štampao u Londonu (J. M. Dent & Co 29 & 30 Bedford Street, W. C.) svoje istorično djelo „The Republic of Ragusa an episode of the turkish Conquest“ (str. XII-424.). Izdanie je veoma ukusno, a urešeno je s gotovo pedeset slika Dubrovnika i bližnje mu okoline, što ih je naslikao William Hulton. Osobito se ističe vanredno interesantna slika Dubrovnika od g. 1680., izvađena iz rijetke knižice P. G. Coronelli „Views of Dalmatia“. Vilarijeve knjiha je razdijeljena u petnaest glava: I. Uvod. II. Osmivanje i starija istorija grada. III. Mletačka supremacija: 1) Ustav i zakoni. IV. Mletačka supremacija: 2) Srpski i bosanski ratovi. V. Dubrovačka trgovina. VI. Industrija u trinaestom i četrnaestom vijeku. VII. Dubrovnik pod ugarskom zaštitom. Turska provala. VIII. Osvajanja Turaka. IX. Trgovina i unutrašnje prilike u ugarskoj periodi. X. Dubrovnik neodvisan o Ugarskoj. XI. Dubrovački brodovi i mornari u španskoj službi. XII. Od zemļotresa do Napoleonovih ratova. XIII. Industrija iza g. 1358. XIV. Kníževnost. XV. Pad republike.

G. Vilari nas je ovom publikacijom odista zadužio, jer je to prva knjiha na engleskom jeziku, u kojoj je cijela prošlost Dubrovnika sistematski iznesena. Podatke je sabrao iz najpouzdanijih izvora, pa bi mu knižgu mogli okrstiti gotovo rezultatom modernih istraživanja dubrovačke prošlosti. Srpski prijevod ove istorije ne bi nikako bio na odmet našoj kníževnosti. Glava o literaturi izrađena je dosta površno; ako se ne varamo, pisac je za to upotrijebio samo Appendinijeve „Notizie“. Jezik zove slovenskim, ilirskim i srpskim imenom (str. 47.: „Prijezi means „beyond“ in Serb“, str. 136.: „Srebro-silver in Servian“). O Vetranićevoj „Žrtvi Abrahamovoj“ kaže, da je ističe, jer neće niene epizode počínu podsjećati na srpsku narodnu pjesmu (str. 374.: „while some of the episodes begin to resemble Servian popular poetry“), a o Gunduliću veli, da mu je slavu razvio „Osman“, taj najbolji sastavak na srpskom jeziku (str. 377.: „But the work on which his fame chiefly rests, and is regarded in the most important composition in the Servian language, is the Osman“).

Vrlo mladom naučniku, koji će nas, po svoj prilici, do malo obradovati lijepim darom, mislimo istorijom srpskoga naroda, želimo i u napredak dobar uspjeh, a njegovo djelo od srca preporučujemo onim Srbima, koji vladaju engleskim jezikom.

Dubrovnik.

Marin M. Kobasica.

Naš nemar prama jednom važnom pothvatu. — U broju IX. om ovoga lista, a sa člankom „Srpstvo u italijanskoj kniži“, pokušao je Špiro Gerun da svrati pažnju ljubitelja naše knižice i prosvjete na jednu po nas vrlo značajnu pojavu u talijanskoj literarnoj žurnalistici. Florentinski pregled „La nuova rassegna bibliografico-letteraria“ bio je predložio sebi cijel, da upozna talijansku prosvijećenu publiku s mladom i originalnom kníževnošću našom, i počeo da otkriva blago naše narodne i umjetne knižice.

Koliko je ova pojava po nas važna i značajna, može svak da uvidi, kad pomisli, da niko osim Tomazea nije se u Italiji bavio time; a da i po onom, što je Tomazeo pisao o našoj kníževnosti, Talijani mogu da imaju vrlo ograničen pojam o ņoj. Istina, u neko su doba i Marko Car, Kasandrić i Pjerotić bili započeli u nekim talijanskim kníževnim listovima, što u Zadru izlažahu, da se bave istijem poslom, ali su im trudi, ne radi kakove krivine, jer su — a naročito dva prva — imali sve pogodbe za taj posao, već radi skromnosti i malenkosti listova, ostali nepoznati i neuvaženi.

У
Н
И
В
Е
Р
З
И
Т
Е
Т
С
К
А

Б
И
В
Л
И
О
Т
Е
К
А

Sad, ne u Zadru već u srcu Italije, upraviteli jednoga pregleda sami, motu proprio, odlučuju, da jedan dio svoga lista posvete radnima i prijevodima iz naše književnosti, i povjeravaju redakciju te rubrike čovjeku, koji će svijestan važnosti zadatka znati da ga dostojno obavlja, a pozvan je za taj posao kao iko.

Kakvi bi smo mi bili, kad bi pred takom pojavom ostali apatični te, po prirodnoj nam nemarnosti, ni makli se, da kakvim god djelom pokažemo tim ljudima, da nas još veseli, kad nam ko što na milo učini, i da možemo još da osjetimo neku zahvalnost prama onom, koji hvali i štuje stvari po nas svete?

Sa svim tim glavna crta našega karaktera prevladuje: malo se koji Srbin ili Hrvat sjetio, da se na pregled pretplati, malo je koji naš novinar dohvatio jedan od onih zardalih novinarskih klišeja, te od sveg srca zahvalio italijanskom listu na pažnji ukazanoj srpskoj knjiži.

Prosto im što se videniji i imućniji ne sjetiše: hoću da vjerujem, da oni za ovake poslove nemaju ni toliko vremena, da pošalju na poštu 6 kruna za pretplatu, ali što se ne odazva i ne pruži plemenitom pothvatu svoju pomoe omladina, to me boli.

Naša bi omladina bila u dužnosti, da i pretplatom i saradnjom potpomogne taj list i olakša starcu uredniku teški zadatak, a nezina bi krivica bila, kad bi propustila ovu, ne za stalno našim zaslugama uhvaćenu, već srećom pruženu nam prigodu, da doprinese ugledu naše knjiige i našega imena, i dopustila da se ovaj važni pokušaj izjalovi i propone.

Ovo bi moralo da na sreću stoji svoj našoj, ali na osobiti način dubrovačkoj omladini, kojoj su mnogi faktori omogućili, da italijanskim jezikom vlada kao i materinskim, srpskim, a davne joj tradicije daju kao neko prvenstvo na književnom poļu.

Da Talijani poznadu našu književnost, moralo bi najviše da na sreću leži dubrovačkoj omladini, jer bi niu od toga najviša slava zapala.

Dovoljna će za me nagrada biti, ako i jedan sami omladinac pročita skromnu riječ i poslušaj moj savjet, a ja se nadam, da zrno ne će pasti ni na kamen ni među trnje. (Ne zamjerite propovjedalačkom tonu i nazivu zrno).

C. d.

Primjedba uredništva. — U ovom pitaņu nama se čini, da je omladina dubrovačka isto što i ona iz Zadra, iz Spleta i iz Kotora. Svi ti omladinci imali bi poznavati i srpski i italijanski. Što se tiče prošlosti, istina, da bi na dubrovačku omladinu pala u tome poslu prva uloga, ali sama prošlost, ma koliko bila slavna, ne pravi ljude, već ljubav, mar i voļa.

*

Nova Sienkiewiczova trilogija — Glasoviti polski književnik Henrik Sienkiewicz radi sada na novoj trilogiji historičkih romana, sličnoj već izdatoj trilogiji: „Ognem i mačem“, „Potop“ i „Pan Volodijevski“. Sienkiewicz je imao namjeru da napiše jedan roman iz dobe Jana Sobjeskoga „Na poļu slave“, ali sabravši gradu uvjeri se, da ne će moći sve strpati u okvir jednoga romana, i tako odluči napisati tri romana iz toga doba. Prvi roman „Na poļu slave“ gotov je, a svršava opisom onoga momenta, kada Sobjeski na čelu svoje vojske, pomolvši se u crkvama Čenstohova i Krakova, kreće protiv Turaka koji podsjedaju Beč. U drugomu će se romanu prikazati borba, koju je vodio zapad s istokom, poslavši svoje vojske u pomoć Sobjeskomu na obranu Beča. U trećem će romanu biti opisan povratak Sobjeskoga u domaju poslije svršetka pobjedonosne vojne.

*

Zanimivi putopis „Tamo amo po istoku“ Dr. Milana Jovanovića, što ga je u svoje doba izdala Srpska Književna Zadruga, izlazi sad u bugarskom prijevodu, u sofijskom mjesječniku „Задруженъ Трудъ“, a prevodilac je P. Ivanov.

*

Izišle su iz štampe 78-a, 79-a i 80-a sveska (XII., XIII. i XIV. broj za 1904-u god.) „Male Biblioteke“. — U 78-oj svesci štampana je pripovijetka Stevana Sremca: „Jeksika Ćija“. — U 79-oj i 80-oj svesci štampana je pripovijetka Kamila Debana: „Prepreka“, u prijevodu (s francuskoga) Vlad. T. Spasojevića. — Uz ove sveske izašao je „Prijedlog“, prilog „Male Biblioteke“, broj XII., XIII. i XIV.

Umjetnost.

Sedamdeseta obljetnica rođenja Ivana pl. Zajca. — Na tri avgusta, u najvećoj tišini, proslavio je sedamdesetu godinu veliki maestro bratskoga hrvatskoga naroda i najplodniji kompozitor na slavenskom jugu, Iv. pl. Zajc. Na hrvatskoj pozornici oglasio se prvi put g. 1867. operetom „Momci na brod“, pa je od tada komponovao devet opera, od kojih mu je najznatnija „Zriški“. Poznate su njegove muzičke ilustracije „Dubravke“, „Teute“, „Marka Krajevića“, „Graničara“ i „Baruna Trenka“, a znatne su mu mnoge davorije i himne. Komponovao je i više pjesama srpskih pjesnika, kao Branka, Zmajove itd.

Paletkovanje.

Nesto o riječi podoban. — U novije doba, u našoj književnosti, čisto je u običaj uleglo, da se riječ *sposoban* zamjenjuje riječju *podoban*. Ne znam tačno, koji je prvi od naših filologa predložio tu zamjenu, ali, po mome mišljenju, prijedlog mu nije bio umjestan, i čudim se, kako su ga naši književnici, ne razmisivši se ni malo, tako objeručke prihvatili. Govori se, kako je Vuk kazao, da je u Hercegovini srpski jezik najčistiji. A kad bi to bilo tačno, onda se riječ *sposoban* ne bi mogla zamijeniti nikakvom drugom riječju, jer se baš u Hercegovini kaže za nekoga da je *sposoban* i tek, u nekim izuzetnim slučajevima, zamijeni se sa *podoban* (n. pr. „podoban je za toga posla“). Riječ *podoban* u Hercegovini ima sasvim drugo značenje. Tu *podoban* znači *sličan* („podoban Krajeviću Marku“), *podobno* znači *slično* („podobno tome i tome), a kaže se još i „na *podobije* toga“ (slično tome). Da narod pravilnije upotrebljava tu riječ nego naši književnici, vidi se i po tome, što se u vjeronauci uči, da je Bog stvorio čovjeka „po obrazu i *podobiju* svome“; dakle ta je riječ, sigurno, ostala iz staro-slovenskoga jezika i u narodu ima ono isto značenje, koje je imala i tamo, dok su joj filolozi dali drugo, sasvim drukčije.

— 6.

ISPRAVCI

k 14. broju „Srda“ u radi „Sv. Jakob“.

Na str. 655., u	14.	retku:	<i>lijevo</i> treba <i>desno</i> ;
„ „ „ „	22.	„	<i>strmeni</i> treba <i>stijeni</i> ;
„ „ 657. „	23. i 24.	„	<i>opatske bened. časti</i> treba <i>nadbiskupa Lazzari benedikt.</i> ;
„ „ 658. „	3.	„	<i>da do same... vidjeće se</i> treba <i>da će se do samijeh... vidjeti</i> ;
„ „ „ „	25.	„	<i>1189</i> treba <i>1089</i> .